

KURIAME RESPUBLIKĄ:

VISUOMENĖS PILIETINIO VEIKIMO KOMPETENCIJŲ UGDYMAS

PAGALBINĖ MEDŽIAGA PROJEKTO DALYVIAMS: KAIP RENGTI PILIETINĖS
VEIKLOS PROJEKTUS IR SPRĘSTI VIETOS BENDRUOMENĖMS BEI
VISUOMENEI AKTUALIAS PROBLEMAS

WWW.CIVITAS.LT

WWW.KURIAMERESPUBLIKA.LT

SEKITE MŪSŲ NAUJIENAS FACEBOOK:

WWW.FACEBOOK.LT/CIVITAS.LT

**Projektą „Kuriame Respubliką:
visuomenės pilietinio veikimo kompetencijų ugdymas“ įgyvendina**

Pilietinės visuomenės institutas

**PILIE TINĖS
VISUOMENĖS
INSTITUTAS**

Projekto partneriai:

Ateitininkų federacija

VšĮ „Mes Darom“

Švietimo centrų darbuotojų asociacija

Pilietiškumo, demokratijos ir teisės
programų centras

Istorijos mokytojų asociacija

Lietuvos pagrindinių mokyklų asociacija

Lietuvos kolegijų direktorių konferencija

Lietuvos moksleivių sąjunga

Lietuvos vietos bendruomenių
organizacijų sąjunga

Nacionalinė jaunimo reikalų koordinatorių
asociacija

Asociacija „Lituanistų sambūris“

„Transparency International“ Lietuvos
skyrius

Vilniaus bendruomenių asociacija

Jonavos rajono jaunimo visuomeninių
organizacijų sąjunga „Apskritas stalas“

Rokiškio jaunimo organizacijų sąjunga
„Apvalus stalas“

bei 11-kos kitų savivaldybių jaunimo „Apskritieji stalai“:

Anykščių jaunimo organizacijų sąjunga "Apskritasis stalas",
Joniškio rajono jaunimo sąjunga "Apskritas stalas", Jurbarko jaunimo organizacijų sąjunga,
Kaišiadorių rajono jaunimo organizacijų sąjunga "Apskritasis stalas",
Kazlų Rūdos savivaldybės jaunimo organizacijų sąjunga "Apskritas stalas",
Mažeikių rajono jaunimo ir su jaunimu dirbančių visuomeninių organizacijų sąjunga
"Apskritas stalas", Pasvalio rajono jaunimo organizacijų sąjunga "Apskritas stalas",
Šiaulių jaunimo organizacijų asociacija "Apskritasis stalas",
Šilalės rajono visuomeninių jaunimo organizacijų sąjunga "Apskritasis stalas",
Ukmergės rajono jaunimo organizacijų sąjunga "Apskritasis stalas",
Zarasų rajono jaunimo visuomeninių organizacijų sąjunga "Apskritas stalas"

Projektas „Kuriame Respubliką: visuomenės pilietinio veikimo kompetencijų ugdymas“ (projekto kodas VP1-2.2-ŠMM-10V-02-006) remiamas Europos Socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis pagal Europos Komisijos Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programą.

© Pilietinės visuomenės institutas

Medžiagą parengė: Aurimas Marijus Juozaitis, Darius Kuolys, Ieva Petronytė, Maryja Šupa, Rūta Žiliukaitė.

Kilus klausimams, maloniai prašome kreiptis: civitas@civitas.lt

TURINYS

PRATARMĖ	7
PILIETIŠKUMO BŪKLĖS KOKYBINIS TYRIMAS	8
Pilietinis ugdymas mokykloje: jaunimo požiūris	8
Jaunimas ir politika.....	8
Jaunimo motyvacija dalyvauti pilietinėse veiklose	9
Veiksniai, svarbūs jaunimo dalyvavimui pilietinio veikimo projektuose.....	9
Jaunimo požiūris į bendradarbiavimą su NVO	10
Siekiamas pilietinio ugdymo mokykloje rezultatas: mokytojų ir socialinių partnerių požiūris	11
Mokytojų kompetencija.....	11
Projektinė mokyklų veikla	12
Projektų dalyviai: mokytojų požiūris.....	12
Socialinių partnerių indėlis.....	12
REKOMENDACIJOS	13
PROJEKTO FILOSOFINIAI – VERTYBINIAI PAGRINDAI: KAIP KURIAMA RESPUBLIKA?	17
Kodėl tokio projekto imtasi?	17
Kokiomis idėjomis ir vertybėmis remsimės?	18
Kokių tikslų sieksime?	20
Kaip veiksime?	20
Koks mokyklos projektas būtų puikus?	22
PRAKTINIAI PROJEKTŲ RENGIMO IR ĮGYVEDINIMO KLAUSIMAI.....	23
Vietoj išžangos.....	23
Kas ir kodėl svarbiausia rengiant ir įgyvendinant projektus?	24
<i>Bendrosios vertybės</i>	25
<i>Reguliarus dalijimasis informacija</i>	25
<i>Isiklausymas į kitus</i>	25
<i>Konkreči kalba</i>	26
<i>Isipareigojimas</i>	26
<i>Veikla</i>	27
Kokiais veiksmais realizuojame šias svarbias projektinio darbo charakteristikas?	27
<i>Kaip susikuriame bendras vertybes?</i>	27
<i>Kaip reguliariai dalijamės informacija?</i>	29
<i>Ką darau, kad girdėčiau kito ir kitokią nuomonę?</i>	30
<i>Kaip aiškiai perteikiu savas mintis?</i>	32
<i>Kaip isipareigoju?</i>	33
<i>Kas man padeda atlikti darbus? Veikla vs. svarstymus</i>	34
Kelios idėjos apie mokymąsi veikloje.....	35
<i>Ką reiškia mokytis veikloje, kodėl tai svarbu ir kaip tai darau?</i>	35
Projekto grupės pirmos darbinės sesijos plano pavyzdys	35

<i>Tolimesnių sesijų galima darbotvarkės schema</i>	38
Apibendrinimas.....	38
GLAUSTAS PROJEKTO „KURIAME RESPUBLIKĄ“ PRISTATYMAS PROJEKTO DALYVIAMS.....	39
Pagrindinės projekto veiklos.....	39
Svarbiausioji veikla - vietos pilietinio veikimo projektai	40
Projektukų dalyviai ir jų vaidmenys	41
Bendradarbiavimas Projekto metu.....	42
Informacijos sklaida	42
Projekto finansai	42
Projekto dalyvių atsakomybės.....	43
<i>Projektukų dalyviai</i>	43
<i>Projektukų vadovai</i>	43
<i>Kūrybinių laboratorijų vadovai</i>	44
<i>Atvažiuojantieji ekspertai</i>	45
<i>Projekto konsultantai</i>	45
1 paveikslėlis. Projekto „Kuriamė Respubliką“ veiklų grafikas:.....	48

PRATARMĖ

Pilietinės visuomenės institutas džiaugiasi, jog Jūs, gerbiami mokytojai, moksleiviai, bendrojo bei profesinio lavinimo mokyklų bei kolegijų administracijų darbuotojai, jaunimo organizacijų, savivaldybių švietimo skyrių bei švietimo centrų atstovai, bendruomenių nariai, žiniasklaidininkai bei kiti neabejingieji, susidomėjote projektu „Kuriame Respubliką“ ir pasiryžote jame dalyvauti. Tikimės, jog mums visiems kartu pavyks atnaujinti pilietinį ugdymą Lietuvos mokyklose ir papildyti jį praktiniais veikimo pavyzdžiais – suteikti besimokantiems ne tik formalių žinių apie pilietinį dalyvavimą, bet ir tam reikalingų įgūdžių – bendruomeniškų vertybių, atsakomybės už savo gyvenamąją aplinką jausmo, galų gale – organizacinių gebėjimų telktis bendram labui.

Kartu su gausiu partnerių būriu įgyvendinami projektą „Kuriame Respubliką“, viliamės sutelkti mokyklų bei vietos bendruomenėse slypintį pilietinį potencialą ir nukreipti jį demokratinės Respublikos kūrimui. Šio projekto metu mokyklos ir vietos bendruomenės yra mokomos veikti kaip mažosios respublikos – kaip savarankiškos, demokratiškai bendrus reikalus tvarkančios laisvų ir atsakingų žmonių bendrijos.

Tikimės, jog siekdami šio bendro Respublikos kūrimo tikslo visi pajusime pilietinio veikimo džiaugsmą!

Šioje padalomojoje medžiagoje, Jūs, mieli formalūs ir neformalūs projekto „Kuriame Respubliką“ dalyviai, rasite artimiausių mokslo metų darbams reikalingą informaciją. Pirmiausia dėmesį atkreipsime į mūsų veikimo kontekstą - problematiškiausius pilietinio ugdymo aspektus Lietuvoje: pristatysime ekspertų grupės atlikto pilietinio ugdymo būklės tyrimo rezultatus bei jais remdamiesi apsibrėšime prasmingoms pilietinio veikimo praktikoms svarbius veikimo aspektus. Vėliau aptarsime projekto filosofinius-vertybinius pagrindus: prisiminsime originaliąją žodžio „Respublika“ sampratą ir iš jos kylančius bendro veikimo orientyrus. Šias Respublikos vertybes pritaikysime kasdieniam darbui trečiojoje dalyje, kurioje išsamiai atsakome į praktinius vietos pilietinės veiklos projektų rengimo bei įgyvendinimo klausimus. Ir galiausiai ketvirtojoje dalyje pateiksime visą formaliems projekto „Kuriame Respubliką“ partneriams reikalingą informaciją apie bendrąją projekto schemą: numatytas veiklas, jų turinį, laikotarpius, projekto dalyvių grupes bei jiems priskiriamas atsakomybes.

Tikimės, jog medžiaga bus naudinga ne tik įgyvendinant pilietinio veikimo iniciatyvas „Kuriame Respubliką“ projekto rėmuose, bet ir kasmetinėse pilietinio ugdymo mokyklose veiklose.

Linkėdama įkvėpimo, kūrybinio džiaugsmo ir bendromis jėgomis pasiektų reikšmingų rezultatų,

Pilietinės visuomenės instituto komanda

PILIETIŠKUMO BŪKLĖS KOKYBINIS TYRIMAS

Igyvendinant pilietinio ugdymo projektą „Kuriame Respubliką“, suburta ekspertų grupė 2012 m. gegužės – birželio mėn. atliko kokybinį tyrimą, kurio tikslas buvo išsiaiškinti, kokie yra pagrindinių tikslinių projekto grupių narių (bendrojo lavinimo mokyklų mokytojų ir mokinių, profesinių mokyklų mokytojų ir mokinių, kolegijų studentų ir dėstytojų) bei jų potencialių socialinių partnerių, įgyvendinant pilietinio veikimo projektus, narių (savivaldybių, nevyriausybinių organizacijų, švietimo centrų, vietos žiniasklaidos atstovų) požiūriai į dabartines mokyklų ir įvairių jaunimui skirtų projektų galimybes ugdyti jaunimo pilietiškumą. Tyrimo metu buvo surengtos 9 grupinės diskusijos su bendrojo ir profesinio lavinimo mokyklų mokiniais ir mokytojais, kolegijų studentais ir dėstytojais, socialiniais partneriais. Pagrindinės tyrimo išvados:

Pilietinis ugdymas mokykloje: jaunimo požiūris

Kokybinio tyrimo duomenys patvirtina projekto reikalingumą. Pilietinio ugdymo dalykas bendrojo lavinimo dalykų sistemoje vertinamas kaip vienas mažiau reikalingų (egzamino nėra, kartais ir pažymio nėra, o įskaitą visi gauna). Šį dalyką nuvertina tiek mokytojai (taikydami mažiau griežtus atsiskaitymo reikalavimus, skirdami šiam dalykui mažiau dėmesio nei kitiems jų pačių dėstomiems dalykams, tokiems, kaip, pavyzdžiui, istorija), tiek mokiniai. Vyraujančiu leitmotyvu mokinių diskusijų grupėse buvo, kad šios pamokos yra nuobodžios, daug teorinių žinių, kurių reikalingumu mokiniai abejoja, nėra siejama su praktine veikla, kas buvo sakoma tų pamokų metu greitai pasimiršta. Dažnai minėtas šių pamokų privalumas – jose galima lengviau nei kitose pamokose gauti įskaitą arba gerą pažymį, vykstant renginiams – išeiti iš kitų pamokų. Moksleiviai nesupranta, kaip pilietiškumas gali būti ugdomas istorijos, lietuvių kalbos ar kitų nei pilietinio ugdymo dalykų pamokose. Dalyvavimas mokyklos savivaldoje yra geriau suprantamas moksleivių, kurie dalyvauja mokinių taryboje, tačiau kitiems mokiniams tai nėra reikšminga veiklos sritis. Pilietinio ugdymo stiprinimas mokinių yra siejamas su mokytojų kompetencijomis, pamokų ir praktinės veiklos susiejimu, vertinimu pažymiais (šiuo klausimu nuomonės išsiskyrė), dalyko kėlimu į vėlesnius metus. Taip pat siūloma skirti šiam dalykui daugiau mokytojų dėmesio, didinti integruotų pamokų skaičių, skatinti moksleivius *pačius* organizuoti renginius ir projektus, kalbėti mažiau dalykine ir jauniems žmonėms labiau suprantama kalba, naudoti atvejų analizę, kad būtų aišku, kodėl svarbu apie tai kalbėti, susieti pilietinio ugdymo dalyką ir pilietinės veiklos projektus.

Tyrimo pastebėta, kad mokiniai, paklausti, kokias jie žino pilietines veiklas, neranda tikslių žodžių, ilgos tylos pauzės, reikia tikslinančių klausimų, kurie užvestų ant kelio. Pirmiausia moksleiviams pilietinė veikla asocijuojasi su politiniu dalyvavimu. Projekto „Kuriame Respubliką“ metu reikėtų skirti dėmesį mokinių žinioms apie pilietines veiklas, jų formas, formuoti jų pilietiškumo sampratą.

Jaunimas ir politika

Jauni žmonės mažai domisi ir dalyvauja politinėje veikloje, nes tai jiems atrodo neaktualu, neįdomu, trūksta žinių supratimo ir tikėjimo, kad dalyvavimas kažką pakeis. Politika kelia susierzinimą ir neteisybės jausmą. Be to, mokinių požiūriu, politinėje veikloje trūksta jaunų

žmonių. Susidomėjimas politika tiesiogiai siejamas su galėjimu produktyviai joje dalyvauti. Diskutuoti politinėmis temomis su draugais, tėvais ar mokytojais nėra įprasta. Jauni žmonės susiduria su tuo, kad patys mokytojai vengia diskutuoti politinėmis temomis, be to, būtų svarbu, kad tokios diskusijos apimtų įvairias politines pažiūras, jos nebūtų primetamos, būtų aptariamoms jaunimui žinomos ir artimos temos. Mokytojai savo ruožtu pripažįsta, kad mokykloje yra vengiama diskutuoti su mokiniais apie politiką. Mokytojams trūksta kompetencijų, žinių, kaip su mokiniais aptarti politines aktualijas neprimetant savo požiūrio, tačiau padedant suprasti jaunimui politinio gyvenimo procesus. Projekte turi būti skirta dėmesio mokytojų kompetencijoms diskutuoti su moksleiviais apie politiką stiprinimui. Taip pat moksleivių politiniam raštingumui.

Jaunimo motyvacija dalyvauti pilietinėse veiklose

Instrumentinis racionalumas yra pagrindinis jaunimo motyvas dalyvauti pilietinėse veiklose (tą pabrėžia ir mokytojai), tačiau vertinant šiuo požiūriu pilietinis aktyvumas mokinių nuomone yra mažiau svarbus jų ateičiai nei pažangumas mokykloje, kuriam toks aktyvumas gali pakenkti. Įgyvendinant projektus turi būti skiriama dėmesio diskusijoms su moksleiviais apie pilietinės veikos motyvaciją, kuri būtų paremta kitais nei asmeninės naudos motyvais. Taip pat diskusijoms apie mokyklos tikslus: ar mokykla turi moksleivį parengti stojimo egzaminams, ar ugdyti visapusę asmenybę, ir kokia vieta šios asmenybės ugdyme tenka pilietiškumo ugdymui.

Veiksniai, svarbūs jaunimo dalyvavimui pilietinio veikimo projektuose

Jaunimui dalyvauti pilietinės veiklos projektuose **patinka** dėl įvairių priežasčių. Viena vertus, tai jau minėta, asmeninė nauda (patirtis, įdomus laisvalaikio leidimas ir t.t.). Kita vertus, mokinių diskusijų grupėse minėta, kad tokiuose projektuose jiems patinka:

- ☞ dalyvavimo sukeltas bendrumo su bendruomene ar visa Lietuva jausmas,
- ☞ veikimas kartu su didesne žmonių grupe, masiškumas,
- ☞ prievartos nebuvimas,
- ☞ pripažinimas ir įvertinimas (iš mokytojų, kitų suaugusiųjų),
- ☞ kūrybinė laisvė.

Siekiant jaunimą įtraukti į projekto veiklą:

- ☞ turi būti pasirinkta gera, jaunimą patraukianti kreipimosi forma (retorika),
- ☞ svarbi gera kompanija,
- ☞ dalyviai turėtų tikėti idėja ir patys norėti dalyvauti,
- ☞ reikia leisti mokiniams pasijusti svarbiais ir parodyti, kuo naudinga ta veikla (ką už tai gaus – ne tik materialine prasme, bet ir nematerialine),
- ☞ galiausiai – realizuoti naujas, nebanalias idėjas,

- ☞ turi būti palaikymas ir parama (patarimai, praktiniai pamokymai) iš suaugusiųjų, kad pilietinę veiklą kuruojantys ar kartu dalyvaujantys suaugę su jaunimu elgtųsi kaip su lygiaverčiais partneriais
- ☞ projekto veiklos geras viešinimas.

Pilietinio veikimo projektuose moksleiviams **nepatinka:**

- ☞ neaiškūs tikslai ir neapibrėžtas darbo procesas,
- ☞ kitų dalyvių motyvacijos trūkumas,
- ☞ per mažai galimybių veikti savarankiškai ir įgyvendinti pačių sugalvotas idėjas,
- ☞ nusivylimas ne iki galo atliktu darbu,
- ☞ nežinojimas, kaip pritraukti daugiau žmonių,
- ☞ minimalaus finansavimo nebuvimas.

Skiriasi jaunimo požiūriai į tai, kas turėtų dalyvauti pilietinio veikimo projektuose. Aktyvūs mokiniai linkę pabrėžti, kad projekto įgyvendinimo branduolys turėtų būti tik aktyvūs mokiniai, nes, įtraukti tuos, kurie yra pasyvūs, užima daug laiko ir dažniausiai tokios pastangos būna bevaisės. Silpniau besimokantys moksleiviai jaučiasi nustumti ir neturintys balso, tačiau mano, kad būtent pilietinėse veiklose tokių moksleivių indėlis gali būti didelis nepaisant jų pažangumo moksluose.

Jaunimo požiūris į bendradarbiavimą su NVO

Iš vienos pusės, grupinėse diskusijose įvardintos stipriosios aktyvaus bendradarbiavimo su išoriniais partneriais (NVO, valstybės institucijos, bendruomenės ir t. t.) pusės – galimybė dalintis patirtim, plėtoti neformalųjį ugdymą. Iš kitos pusės, aptariama tai, kad konkrečių galimybių bendradarbiauti su platesne bendruomene, NVO gali ir nebūti – daliai moksleivių tai bus neįdomu, daliai – atrodo beprasmiška, tad dėl tokio dalyvavimo kiekvienas turėtų apsispręsti asmeniškai. Be to, ne visi išoriniai partneriai patys yra pasiruošę bendradarbiauti ar įtraukti jaunimą į savo veiklą. Moksleiviams dėl tokios patirties stokos yra nelengva įvardinti, ar ir kuo jiems būtų svarbu, kad pilietinio veikimo projektus jie įgyvendintų kartu su nevyriausybinėmis organizacijomis, vietos bendruomenėmis. Mąstoma ir spontaniškai prisimenama tik tai, kas yra daroma mokyklose bendruomenėje. Pilietinė veikla yra užsklęsta mokykloje, kurios nesieja bendradarbiavimo ryšiai su pilietinės visuomenės organizacijomis, kurios savo ruožtu yra vertinamos kaip nepasirengusios tokiam bendradarbiavimui ir per silpnos. NVO silpnumą taip pat pabrėžia mokytojai ir kiti socialiniai partneriai. Svarbu pastebėti, kad kai moksleivių paklausi, o ką jie galėtų nuveikti įgyvendinant pilietinio veikimo projektus „Kuriam Respublika“ projekto metu, jiems lengviau sekasi pasakyti, ką jie padarytų savo mokykloje, tačiau ką mokykla galėtų duoti vietos bendruomenei, miestui ar Lietuvai dažniausiai yra neatsakomas (apie tai nediskutuojama mokyklose).

Siekiamas pilietinio ugdymo mokykloje rezultatas: mokytojų ir socialinių partnerių požiūris

Apibendrinant mokytojų ir socialinių partnerių diskusijas galima konstatuoti, kad tiek pilietinio ugdymo procesas, tiek rezultatas yra suvokiami skirtingai. Daugelio mokytojų nuomone, pilietinis ugdymas turėtų būti atsietas nuo politikos, o orientuotis derėtų į bendražmogiškų vertybių skiepijimą, socialinių bei bendrabūvio (gyvenimo kartu) kompetencijų ugdymą, asmenybės galių (kritinio mąstymo ir saviraiškos) plėtojimą. Diskusijose buvo pabrėžta, kad labai svarbu, jog ugdant jaunimo pilietiškumą būtų išvengta paviršutiniškumo (minimalaus plano įvykdymo, kaip, pavyzdžiui, vienos ar kitos pilietinės akcijos suorganizavimo), o būtų siekiama ilgalaikių rezultatų ugdant mokinių vertybes ir pilietinio veikimo įgūdžius, atskleidžiant mokiniams pilietiškumo daugiabriauniškumą, įveikiant vyraujančią pragmatizmą, kur viskas sverinama tik greitai pajuntama asmenine nauda, iškeliant vien pasiekimus moksle ir nuvertinant kitus visapusės asmenybės ugdymo aspektus.

Mokykla, mokytojų teigimu, turi nemažai galimybių ugdyti pilietiškumą tiek per formalia, tiek per neformalia veiklą, tačiau į pilietiškumo ugdymą derėtų žvelgti kaip į vientisą procesą, todėl ypač svarbi integracija. Diskutuojant išryškėjo šie su integracija susiję „kritiniai aspektai“:

- ☞ Integruojant pilietiškumo ugdymą į visus mokomuosius dalykus atsiranda tikimybė, kad bus pamestas specifinis pilietinio ugdymo turinys, labiausiai susietas su politinio raštingumo skatinimu, o susitelkiant tik į pilietinio ugdymo pamokas, šis turinys gali pernelyg susiaurėti, netekti konteksto, virsti formalių faktų rinkiniu.
- ☞ Pamokų metu vykstanti projektinė veikla ne visuomet reiškia formalaus ir neformalaus ugdymo integraciją, o dažniausiai yra kompromisas, susijęs su organizaciniais nesklandumais.
- ☞ Integracijai labiau paslankus yra ne ugdymo turinys, o ugdymo metodai, skatinantys kritiškai mąstyti, interpretuoti, ieškoti sąsajų su kasdieniu gyvenimu ir (ypač) aktyviai veikti.

Mokytojų kompetencija

Tyrimo metu išryškėjo, kad dalis mokytojų patys yra pasimetę, neturintys bent kiek aiškesnės vidinės orientacijos ir pasitikėjimo savimi kaip ugdymo profesionalais, o ypač, kaip tinkamais pilietiškumo pavyzdžiais jaunimui, todėl išauga pilietinio ugdymo simuliacinio, formalizavimo tikimybė. Tokią mokytojų būseną sustiprina susidūrimas su neigiamomis išorės tendencijomis: ekonominėmis ir socialinėmis problemomis, žiniasklaidos skatinama saviniekos kultūra, eklektiška visos valstybės ir konkrečiai švietimo politika, vertybių devalvacija. Mokytojai taip pat jaučiasi stokojantys kompetencijų diskutuoti su moksleiviais apie politiką, padėti jauniems žmonėms suprasti šalies politinį gyvenimą.

Kita vertus, pripažįstama, kad vienas esminių sėkmingo pilietinio ugdymo veiksmų yra kūrybingi, įkvėpiantys mokinius ir kolegas bendrai veiklai, mokytojai. Diskusijose ne kartą buvo pabrėžiama, kad tokie mokytojai, kurie atlieka lyderių vaidmenį, neliktų vieni, sulauktų mokyklos vadovų, kolegų, projektų organizatorių ir koordinatorių paramos.

Projektinė mokyklų veikla

Diskutuojant apie projektus pastebėta, kad mokykla yra bene labiausiai į projektinę veiklą įsitraukusi (ir vis traukiama) bendruomenė. Viena vertus, tai sukelia tam tikrą persisotinimą, kita vertus, skatina atidžiau rinktis, apsvarstyti dalyvavimo privalumus ir trūkumus, numatyti galimus sunkumus ir kliūtis. Labiausiai mokytojus demotyvuojantys projektų aspektai:

- ⊗ Sudėtinga ir gausi dokumentacija, neaiškios biurokratinės taisyklės (kitai, „popierizmas“);
- ⊗ Riboti žmogiškieji ir finansiniai ištekliai, labiau būdingi mažesnių mokyklų bendruomenėms;
- ⊗ Tikėjimo ilgalaikę nauda stoka – dauguma vykdomų projektų yra pernelyg trumpalaikiai, laikini, neturintys tęstinumo;
- ⊗ Baimė nesulaukti palaikymo iš projekto organizatorių, koordinatorių, taip pat ir iš mokyklos administracijos bei kolegų.

Viena iš galimų projektinės veiklos kliūčių – **konkurencinės, o ne bendradarbiavimo kultūros vyravimas**, susijęs tiek su atskiromis mokyklų bendruomenėmis, tiek su sisteminiiais švietimo aspektais (ypač mokinio krepšeliu).

Kaimo mokyklose sėkmingai vykdyti projektinę veiklą trukdyti gali ir organizaciniai nesklandumai (ypač mokinių pavėžėjimo problemos).

Projektų dalyviai: mokytojų požiūris

Aptariant kitą tyrime išryškėjusį aspektą, kad įvairiose veiklose dalyvauja tie patys mokiniai (dažniausiai pažangūs, gerai besimokantys), o kiti lieka pasyvūs, abejingi, ar net nežinantys, kad tokios veiklos (pvz., susiję su mokinių savivalda) apskritai vyksta, buvo akcentuojama, kad itin svarbu įtraukti kaip įmanoma didesnę mokinių dalį. Tą galima pasiekti skatinant vaikų pasitikėjimą savimi, sudarant galimybę patirti sėkmę, atrandant kiekvieno gabumus, atsižvelgiant į poreikius. Kaimo mokyklose tai padaryti yra lengviau dėl mažesnio mokinių skaičiaus. Didesnėse mokyklose (ypač miesto gimnazijoje) buvo siūloma orientuotis į lyderių, kurie įtrauks kitus, rengimą.

Išsiskyrė ir mokytojų nuomonės apie projektinėse veiklose dalyvaujančių mokinių paskatinimą ir (į-)vertinimą: vienų požiūriu, savaime skatina įdomi, sėkminga veikla ir apčiuopiami rezultatai, kitų tvirtinimu, vidinę motyvaciją sustiprina išoriniai paskatinimai (išvykos, pažymėjimai, apdovanojimai ir pan.), tretieji teigė, kad bent pradiniam etape pasiteisintų ir tam tikri prievartos elementai.

Socialinių partnerių indėlis

Vienas iš pilietinio veikimo projektų tikslų – ryšių su išore užmezgimas ir sustiprinimas. Diskutuojant šia tema dažniausiai buvo pabrėžiama bendradarbiavimo su šeima ir vietos bendruomene, rečiau su platesnėmis bendruomenėmis, būtinybė. Pastebėta, kad bendra projektinė veikla ne tik leistų sutelkti ir suvienyti jėgas ugdant jaunąją kartą, bet ir sustiprintų

šeimos ir bendruomenės, o ypač mokyklos pozicijas, tarnautų kaip savotiška mokyklos reklama, didintų mokytojų darbo supratimą ir įvertinimą.

Sėkmingam bendradarbiavimui gresianti kliūtis būtų lygiavertės partnerystės ignoravimas, mokyklos siekis prisiūmti ne tik lyderio, bet ir „neklystančio vadovo“, nurodančio, reikalaujančio, pamokančio, funkcijas.

Mokytojai teigiamai vertina bendradarbiavimą su kultūros įstaigomis (muziejais, bibliotekomis), kaip padedantį mokykloms ugdyti mokinių pilietiškumą. Nevyriausybių organizacijų indėlis vertinamas daug kritiškiau: pripažįstama, kad daugelis šių organizacijų yra silpnos, dėl menko finansavimo nepajėgios užtikrinti savo veiklos tęstinumo, todėl nevyriausybių organizacijų, su kuriomis mokyklos galėtų bendradarbiauti įgyvendindamos pilietinio veikimo projektus, yra nedaug.

Vietinės žiniasklaidos indėlis į projektų viešinimą vertintas palankiai: skirtingai nei didmiesčiuose, rajonuose būna nesunku mokykloms pasikviesti vietinius žurnalistus į savo renginius, be to, rajoniniai laikraščiai taip pat skelbia ir moksleivių parašytus straipsnius. Savivaldybės indėlis ir parama mokykloms pirmiausia yra siejama su finansavimu ir informacijos sklaida. Atkreiptas dėmesys, kad mažinant finansavimą mokykloms pirmiausia yra mažinamos lėšos neformaliai moksleivių ugdymui, todėl vertinant savivaldybės indėlį padedant mokykloms ugdyti moksleivių pilietiškumą, šiuo metu jis yra greičiau neigiamas, t.y. ribojantis, o ne išplečiantis galimybes.

REKOMENDACIJOS

Skatinant neformalų pilietinį ugdymą, svarbiausia – suprasti, kaip jauni žmonės vertina pilietinį aktyvumą bei formalų pilietinį ugdymą, skatinti jaunimo motyvaciją, tinkamai pasirinkti aktualią ir turiningą veiklos idėją, atkreipti dėmesį į veiklos organizavimą, kurti tinkamus santykius tarp veiklos dalyvių bei su išoriniais partneriais, rinktis tinkamas vidinės ir išorinės komunikacijos formas.

Kokios yra pagrindinės dabartinio formalaus pilietinio ugdymo problemos?

- ☞ Pamokų metu moksleiviams pateikiama informacija jiems atrodo nereikalinga, greitai užsimiršta.
- ☞ Pamokos laikomos paviršutiniškomis, nenuosekliomis, jų turinys priklauso nuo konkretaus mokytojo interesų.
- ☞ Pasirenkama netinkama, nuobodi, nepakankamai įvairi informacijos pateikimo forma.
- ☞ Pamokos nesusiejamos su praktine veikla – moksleiviai jaučia, kad pilietinis ugdymas būtų žymiai įdomesnis, jei vyktų už mokyklinių patalpų ribų, pvz. einant į ekskursijas, užsiimant realia veikla, o ne besimokant faktų.

Kokiuose projektuose dalyvauja jauni žmonės?

- ☞ Vidiniai projektai – tik švietimo įstaigos bendruomenei skirtų renginių

organizavimas ir dalyvavimas juose (konferencijos ir pristatymai, valstybinių švenčių minėjimai, koncertai).

- ☞ Bendruomeniniai projektai – vykdomi kartu su vietine bendruomene ar kitomis švietimo įstaigomis (aplinkos tvarkymas, žalingų įpročių prevencija, vienišų moterų pasveikinimas su moters diena, pasidalinimas patirtimi, mokymai, susitikimai su verslininkais, meno akcijos, žygiai).
- ☞ Nacionalinio lygmens projektai – prisijungiama prie kitų organizacijų nacionaliniu lygmeniu organizuojamos veiklos („Darom“, „Varom už Lietuvą“, „Piliečio žadintuvas“).
- ☞ Pilietiškumo ugdymo projektų nereikia suprasti siaurai – tai gali būti veiklos susijusios ir su muzika, sportu, kultūra, jaunimo pamėgtomis laisvalaikio veiklomis ir t. t.

Kas motyvuoja moksleivius dalyvauti neformalaus pilietinio ugdymo projektuose?

- ☞ Idomi, nauja projekto idėja – galimybė realizuoti kūrybinį potencialą.
- ☞ Prasmingumas – realūs ir apčiuopiami veiklos rezultatai, turintys išliekamąją vertę.
- ☞ Savanoriškumas – įsitraukimas turi būti nepriverstinis, tačiau pats jaunimas pripažįsta, kad kartais iš pradžių dalyvaudami veikloje nesavanoriškai, vėliau yra ja patenkinti, atranda naujas veiklos formas.
- ☞ Bendruomeniškumo jausmas – gera kompanija ir įdomiai leidžiamas laikas ir gera kompanija.
- ☞ Asmeninis tobulėjimas – įgyjami nauji įgūdžiai, ateityje praversianti patirtis.
- ☞ Santykis su aplinka – prisidėjus prie aplinkos pokyčių, pasikeičia ir dalyvių santykis su ja.

Bendros rekomendacijos, organizuojant neformalų jaunimo pilietinį ugdymą ir įgyvendinant „Kuriame Respubliką“ projektą:

- ☞ Turi būti aiški neformalaus pilietinio ugdymo mokykloje vizija. Sutelkus vietines komandas svarbu skirti dėmesio susitarimui dėl neformalaus pilietinio ugdymo mokyklose tikslo, pilietiškumo sampratos, ir kaip „Kuriame Respubliką“ projektas gali prisidėti prie šio tikslo pasiekimo. Projektas turi prisidėti prie pilietiškumo kaip vertybės įtvirtinimo mokyklos kultūroje, jo daugiabriuniškumo atskleidimo, aiškios vizijos ir mokyklos bendruomenės sutarimo (susitarimas) dėl ugdytinų vertybių, kuris padėtų labiau susieti pilietinį ugdymą mokykloje su gyvenimu.
- ☞ Turi būti nustatyti aiškūs projekto veiklos tikslai, kurie yra svarbūs patiems dalyviams ir orientuoti į praktinį lygmenį.
- ☞ Darbo procesas turi būti aiškiai apibrėžtas – veikla turi būti konkrečiai suplanuota, tačiau svarbu į šį planavimą kuo labiau įtraukti ir patį jaunimą, o ne „nuleisti“ užduotis iš viršaus. Projektas urėtų būti įgyvendinamas nuosekliai, o ne paskubomis.
- ☞ Projektas turėtų sustiprinti mokytojų, dalyvaujančių projekte, kompetencijas

susijusias su moksleivių pilietinio raštingumo, jų gebėjimu domėtis politinėmis, ekonominėmis krašto naujienomis, viešaisiais reikalais, ugdymu.

- ☞ Projekto dokumentacija neturėtų apkrauti mokytoju, dalyvaujančių projekte. „Begalinis popierizmas“ mokytojų įvardinamas kaip vienas jų anksčiau įgyvendintų projektų trūkumas.
- ☞ Finansiniai ištekliai – svarbu užtikrinti bent minimalius projekto dalyvių poreikius (kelionių išlaidos, kanceliarinės prekės ir t. t.). Labai svarbu, kad įgyvendinamas projektas nereikalautų asmeninių projekto dalyvių finansinių išlaidų.
- ☞ Projektų testinumas yra svarbus veiksnys skatinant mokyklų dalyvavimą neformaliuose pilietinio ugdymo projektuose.
- ☞ Jaunimui turi būti suteikiamas savarankiškumas – galimybė jauniems žmonėms veikti savarankiškai, įgyvendinti pačių sugalvotas idėjas, renginius, projektus ir jaustis atsakingiems už rezultatus.
- ☞ Svarbu, kad projekto veiklos būtų įdomios moksleiviams, pritaikytos jų amžiui.
- ☞ Į veiklą svarbu įtraukti kuo įvairesnius (skirtingos lyties, socialinės, ekonominės padėties) jaunos žmones – ne tik aktyvius ir dažnai dalyvaujančius panašiuose projektuose, bet ir tuos, kurie yra pasyvūs, mažiau linkę dalyvauti, prasčiau besimokantys, „tylesni“.
  - Įtraukimo nauda jaunimui – išitraukimas gali pakeisti jų nuomonę apie dalyvavimą, atverti naujas savirealizacijos galimybes, motyvuoti labiau įsitraukti į bendruomeninę veiklą ateityje.
  - Įtraukimo nauda projektui – paliekant „už borto“ pasyvesnius dalyvius, prarandamas jų turimas, bet neatskleistas kūrybinio potencialas, idėjos, energija.
- ☞ Taip pat svarbu, kad dalyvavimas būtų prieinamas – nereikalautų piniginio įnašo, išankstinės patirties ir pan.
- ☞ Tarp veiklos dalyvių – tiek jaunų žmonių, tiek vyresnių dalyvių turi būti kuriami nehierarchiniai, lygiaverčiai santykiai; viena vertus, vyresni dalyviai gali dalintis savo patirtimi ir duoti vertingų patarimų, kita vertus, jie neturi užgožti jaunų žmonių nuomonės ir pagal galimybes leisti jiems patiems priiminti veiklai svarbius sprendimus.
- ☞ Visi dalyviai turi būti įsitraukę į veiklą *kartu*.
- ☞ Projekto „Kuriame Respubliką“ metu reikėtų skirti dėmesio mokinių žinioms apie pilietines veiklas, jų formas, formuoti jų pilietiškumo sampratą. Apie pilietiškumą turi būti kalbama jauniems žmonėms suprantama, labiau kasdiene nei dalykine kalba.
- ☞ Svarbu suteikti erdvės diskusijoms politinėmis temomis – paprastai jų vengiama tiek jaunų žmonių šeimos aplinkoje, tiek tarp bendraamžių, tiek su mokytojais ar dėstytojais; jauniems žmonėms gali būti aktualu ir smalsu diskutuoti politinėmis temomis, jeigu paliekama diskusijos laisvė, neprimetamas vienas konkretus požiūris.
- ☞ Instrumentinis racionalumas yra pagrindinis jaunimo motyvas dalyvauti pilietinėse

veiklose, tačiau vertinant šiuo požiūriu pilietinis aktyvumas mokinių nuomone yra mažiau svarbus jų ateičiai nei pažangumas mokykloje, kuriam toks aktyvumas gali pakenkti. Įgyvendinant projektus turi būti skiriama dėmesio diskusijoms su moksleiviais apie pilietinės veiklos motyvaciją, kuri būti paremta kitais nei asmeninės naudos motyvais.

- ☞ Moksleivių motyvacijai dalyvauti projekte yra svarbūs tokie paskatinimai, susiję su jų veiklos pripažinimu: padėkos, pagyrimai, pažymėjimai, galimybė dalyvauti projekto uždarymo renginiuose ir t.t.
- ☞ Veiklos dalyviams svarbus ne tik pačios komandos, bet ir mokyklos bendruomenės palaikymas vykdomai veiklai. Moksleiviams reikalingi mokytojai kaip vedliai, mokytojai, pas kuriuos jie gali ateiti nesibaimindami pasitarti, draugiški bendradarbiavimo ryšiai su mokytojais. Mokytojams savo ruožtu svarbus kolegų ir mokyklos administracijos palaikymas.
- ☞ Galimybė išeiti už mokyklinės aplinkos ribų – svarbu, kad įgyvendinami projektai sustiprintų mokyklų bendradarbiavimą su socialiniais partneriais, sudarytų galimybę mokykloms bendradarbiauti tarpusavyje, praplėsti moksleivių akiratį.
- ☞ Išoriniai partneriai (NVO, kitos švietimo įstaigos, valstybės institucijos, masinių medijų atstovai) turi būti pasiruošę bendradarbiavimui – viena vertus, jie turi turėti jaunimo atžvilgiu adekvačius lūkesčius, nereikalauti to, ką būtų neįmanoma įgyvendinti; antra vertus, jie turi būti atviri jaunimo idėjoms ir pasiryžę aktyviai prisidėti prie bendradarbiavimo.
- ☞ Išoriniai partneriai turi būti pasirengę abipusiam išipareigojimų vykdymui – nuo jų priklausomi darbai turi būti įvykdomi iki galo, kad nenuviltų veiklos dalyvių.
- ☞ Tiesioginis bendradarbiavimas su valstybės institucijomis yra naudingas ir kaip politinio raštingumo ugdymo priemonė – jis gali pakeisti požiūrį į politiką, suteikti žinių apie valstybės institucijų paskirtį ir darbo specifiką.
- ☞ Vykdamas veiklą svarbu, kad apie ją žinotų ne tik patys dalyviai ir jų artimiausia aplinka, bet ir platesnė visuomenė, todėl į veiklą reikia integruoti ir dėmesį išorinei komunikacijai. Vienas iš būdų tai daryti – kurti, įrašinėti, filmuoti medžiagą apie veiklą ir skleisti ją socialiniuose tinkluose internete. Kitas būdas – bendradarbiauti su masinėmis medijomis – laikraščiais, televizija ir t. t. Šiuo požiūriu ypač svarbu panaudoti vietinės žiniasklaidos teikiamas galimybes. Viešinimas leidžia projekto dalyviams pasijausti svarbiais ir parodyti vietos bendruomenei, kuo naudinga jų veikla.

PROJEKTO FILOSOFINIAI – VERTYBINIAI PAGRINDAI: KAIP KURIAMA RESPUBLIKA?

Projekto „Kuriame Respubliką“ gairės

Kodėl tokio projekto imtasi?

2010 metų pavasarį grupė visuomenininkų pasiūlė Pilietinės visuomenės institutui parengti platesnės apimties pilietinio ugdymo projektą. Idėją apsvarstę jos ėmėmės.

Kodėl? Nes Lietuvos visuomenei šiandien reikia tvirtesnių idėjinių ir vertybinių atramų. Nes Lietuvos jaunimui būtina atrasti patikimą ir kūrybingą ryšį su savo valstybe, savo šalies bendruomene.

1990-aisiais atkūrėme Lietuvos Respubliką, ją įtvirtinome 1992-aisiais priimta Konstitucija. Turime geriau blogiau veikiančias demokratines struktūras. Tačiau mūsų Respublika iki šiol lieka be turinio, be idėjinių pamatų.

Ar gali gyvuoti parlamentinė Respublika, kai Seimu pasitiki mažiau nei kas dešimtas pilietis? Kai didžioji visuomenės dalis jaučiasi bejėgė Lietuvos valstybės tikrovę paveikti? Ar gali demokratinė valstybė turėti ateitį, kai jos jaunoji karta menkai domisi viešuoju gyvenimu ir bodisi politika kaip bjauriu ir nešvari reikalu?

Ar neatėjo metas šiandienos Lietuvai išgirsti prieškario ir išėivijos intelektualus? Filosofas Stasys Šalkauskis iki pat 1940-ųjų metų okupacijos nuolat kartojo: svarbiausia, atgavus valstybę, įveikti lietuvių dvasios vergiškumą ir iš jo kylantį primityvų egoizmą, išugdyti šalies žmones laisvus ir gebančius prisiūmti asmeninę atsakomybę už tautos ir valstybės likimą. Pasak S. Šalkauskio, tik laisvi žmonės gali išsaugoti ir kurti laisvą valstybę – viešojo gyvenimo neišmokę gyventi vergai ją neišvengiamai praras.

Po sovietinės okupacijos atgavus valstybę, pats svarbiausias uždavinys bus atkurti laisvą visuomenę – atgaivinti žmonių visuomeniškumą ir jų tarpusavio pasitikėjimo ryšius, – teigė išėivijoje gyvenęs sociologas Vytautas Kavolis. Lietuviams visų pirma būtina atkurti ne demokratiją, bet politėją – laisvą politinę žmonių bendruomenę, nes nepasirūpinus politėja, neatkūrus Respublikos nebus ir demokratijos, – aiškino politologas Aleksandras Stromas Sąjūdžio metais.

Taigi projektas „Kuriame Respubliką“ kilo iš supratimo, kad šiandien reikia grįžti prie nenuveiktų Lietuvos visuomenės kūrimo darbų, kad Lietuvos Respubliką galima atgaivinti stiprinant jaunimo ryšius su viešuoju šalies gyvenimu, ugdant jo gebėjimus atsakingai viešojoje erdvėje gyventi ir veikti.

Kokiomis idėjomis ir vertybėmis remsimės?

Mūsų projektas siekia priminti laisvai Respublikai svarbias idėjas ir vertybes, atgaivinti užmirštą pamatinių sąvokų turinį. Jis grindžiamas veikliu pilietiškumu ir tradicine Respublikos samprata.

Respublika. Šiandien respubliką paprastai suprantame tik kaip valdymo formą. Tai labai siauras supratimas. XVII amžiuje gyvenęs pirmojo lietuvių kalbos žodyno autorius Konstantinas Sirvydas mums primena tikrąjį šios sąvokos turinį. Pasak jo, respublika – tai „bendrystė“, žmonių bendrija, visuomenė. Būtent taip respublika buvo suvokiama Antikos laikais ir senojoje Lietuvoje. Lietuvos Statutų kūrėjai aiškino, kad Lietuvos Respublika yra laisvų žmonių bendruomenė, kuri pati kuriasi savo gyvenimo taisykles – įstatymus – ir jų laikosi, kuri yra jungiama teisingumo, laisvės, bendrojo gėrio vertybių ir draugystės, meilės, solidarumo ryšių. Mes suburiame Respubliką, mes esame Respublika, – teigė lietuviai.

Lietuvos jaunimui mokyklose daug amžių pasakota, kaip legendinis karalius Vaidevutis sukūręs lietuvių ir prūsų Respubliką: jis gyventojus ne tik išmokęs laikytis įstatymų, bet ir gamintis iš medaus midų – tam, kad kartu vaišindamiesi susidraugautų.

Taigi Respublika yra žmonių susikurta ir nuolat kuriama piliečių bendruomenė – laisvų piliečių sąjunga.

Laisvė. Tai pamatinė, brangiausia Respublikos piliečio vertybė. Ji verta ne tik asmens turto, bet ir gyvybės aukos.

Laisvę Respublikos žmogus supranta plačiau nei dabartinis liberalus žmogus. Respublikos piliečiui nepakanka negatyviosios, liberaliosios laisvės – laisvės nuo valdžios ir kitų žmonių kišimosi į jo privatų gyvenimą, asmeninę erdvę. Respublikos žmogus yra laisvas tuomet, kai jis dalyvauja tvarkant bendrus reikalus, kai jam privalomi sprendimai nepriimami jam už nugaros.

Taigi tokia laisvė nėra lengva: ji neatskiriama nuo atsakomybės, nuo išipareigojimo dalyvauti viešajame gyvenime, rūpintis bendruomenės reikalais. Žmogui reikia ugdytis, lavintis, įgyti tvirtą moralinį stuburą, kad tokios laisvės našta pakeltų, nepalūžtų, kad nuo laisvės nepabėgtų.

Laisvas žmogus visada gerbs ir brangins kito žmogaus ir savo bendruomenės laisvę, rūpinsis kito žmogaus orumu ir tautos garbe.

Bendrasis gėris – viena svarbiausių Respublikos idėjų ir vertybių. Piliečio laisvė nėra savitikslių. Laisvas žmogus įprasmina savąją laisvę tarnaudamas žmonėms ir visuomenės gerovei – bendrajam gėriui.

Respublikos pilietis rūpinasi bendruoju gėriu, nes mano, kad nesusikurs patikimos asmeninės gerovės ir laimės skurdžioje ir nelaimingoje visuomenėje.

Tarnaudamas bendrajam gėriui, savo Respublikai, bendrapiliečiams žmogus tampa iš tiesų kilnus ir garbingas.

Draugystė – Respublikos žmonėms būtina vertybė. Jokia politinė ir pilietinė bendruomenė negali egzistuoti be piliečių meilės, be juos siejančių pasitikėjimo ir solidarumo ryšių. Bičiulystė Respublikoje branginama taip pat kaip laisvė. Laisvas žmogus turi mokytis bičiulystės.

Senovės lietuviai kalbėjo apie *meilę Respublikai*, meilę bendrapiliečiams. Lietuvos Statutai skelbė, kad kiekvienas pilietis privalo eiti karo tarnybą ir posėdžiauti seimeliuose iš *meilės Respublikai*.

Tradicija – labai svarbi Respublikos atrama. Pilietinė bendruomenė telkiama, ugdoma šimtmečiais. Ją sudaro ne tik šiandien gyvenantys žmonės, bet ir tautos mirusieji bei gimšiantieji.

Respublika kuriama remiantis tėvų ir protėvių patirtimi, mokantis iš jų pasiekimų ir nesėkmių. Piliečius į Respubliką telkia istorinė atmintis ir rūpestis būsimumis kartomis.

Gyva ir praeičiai atvira istorinė atmintis yra Respublikos kūrimo laboratorija.

Politika Respublikoje yra garbingas viešų, bendrų reikalų tvarkymas. Tai rūpinimasis *poliu* – piliečių bendrija. Tai atsakingas bendros tvarkos ir bendrojo gėrio kūrimas.

Valdžios siekimas dėl asmeninių ar grupinių interesų, korupciniai žmonių santykiai, moralės principų ir bendrojo gėrio nepaisantys jėgos žaidimai nėra tikra politika.

Save ir savo Respubliką gerbiantis pilietis nuo jaunystės turėtų domėtis viešaisiais reikalais, domėtis politika ir mokytis viešajame gyvenime dalyvauti. Taigi tikras pilietiškumas visada bus politiškasis – nukreiptas į viešuosius reikalus.

Senovės graikai nuo politikos nusišalinusį, tik privačiais rūpesčiais gyvenantį žmogų vadino idiotu – nemokša, netikša.

Tautiškumas, pilietiškumas, patriotizmas – svarbios Respublikos žmogaus savybės. Visos trys sąvokos glaudžiai susijusios ir neturėtų būti priešingos.

Tautiškumas – žmogaus įsipareigojimas tautai ir valstybei, sąmoningas rūpestis tautinės tapatybės išsaugojimu ir kūrimu.

Kalba, kultūra – esminiai, bet ne vieninteliai tautinės tapatybės dėmenys. Savarankiško politinio gyvenimo neturinti tauta paprastai tapatinasi tik su gimtąja kalba, tradiciniais papročiais – su kultūrine raiška. Savoje valstybėje gyvenančios tautinės bendruomenės svarbia tapatybės dalimi tampa teisės ir laisvės, susikurtos civilizuoto gyvenimo taisyklės, pilietinės dorybės – pilietinė, politinė raiška.

Taigi **pilietiškumas** – žmogaus įsipareigojimas valstybei, politinei bendruomenei, jo sąmoningas rūpestis sava Respublika – yra neatskiriama laisvos tautos tautiškumo dalis.

Romos filosofas Markas Tulijus Ciceronas buvo įsitikinęs, kad pilietinę žmonių bendruomenę – politėją, respubliką – sieja tvirtesni ryšiai negu tautinę, nes į ją žmonės jungia

ne tik bendra kalba, genties papročiai, bet ir bendros vertybės, dorybės, išsipareigojimai, pačių susikurta ir saugoma civilizuota tvarka.

Pilietinėje bendruomenėje gerbiamos asmens laisvės, teisės ir žmonių skirtybės. Natūralus vienybės siekimas čia suderinamas su pagarba kiekvienam žmogui ir jo savitumui. Kaip yra pastebėjęs graikų filosofas Aristotelis, per didelis, skirtybės naikinantis, vienovės siekis gali sugriauti pačią pilietinę bendruomenę, paversti ją monotonią, o politėja esanti įvairių garsų simfonija.

Patriotizmas – ištikimybė ir meilė Tėvynei, protėvių ir tėvų kurtam kraštui – yra piliečio savybė, jo dorybė.

Kokių tikslų sieksime?

Projektas „Kuriamo Respubliką“ turėtų padėti moksleiviams, studentams, mokytojams, dėstytojams atrasti ir patirti pilietiškumą kaip kūrybinę veiklą – įdomią, džiaugsmą teikiančią sąveiką, savo bendruomenės ir visuomenės kūrybą. Būtent tokia linkme derėtų kreipti savivaldybėse bei mokyklose pasirenkamas idėjas ir įgyvendinamus projektus.

Bendrosios projekto nuostatos, vertybės, idėjos ir tikslai rodo bei pataria, kaip, kokiais principais remiantis, būtų galima mokykloms pasirinkti idėjas ir kurti vietas projektus.

Taigi projektu „Kuriamo Respubliką“ siekiama šių pagrindinių tikslų:

- ☞ susieti Lietuvos jaunimą su viešąja erdve – padėti jam atrasti Lietuvos visuomeninę tikrovę ir viešąją politiką kaip asmeninio dėmesio, rūpesčio bei išsipareigojimų vertą kūrybos lauką;
- ☞ pažadinti jaunimo pilietinį kūrybinį potencialą – leisti pajusti moksleiviams ir studentams savo pilietines galias bei patirti pilietinės, visuomeninės kūrybos džiaugsmą;
- ☞ nukreipti jaunimo pilietinį potencialą Lietuvos Respublikai kurti ir stiprinti;
- ☞ padėti atnaujinti pilietinį ugdymą šalies mokyklose taip, kad mokyklos augintų veiklų, sąmoningą ir savo visuomenei išsipareigojusį Lietuvos Respublikos pilietį.

Kaip veiksime?

Mūsų veikimo būdai turėtų atitikti Respublikos kūrimo principus.

Kaip kuriama Respublika – savarankiška piliečių sąjunga?

- ☞ stiprinant moralinį žmogaus stuburą, ugdant žmogaus savarankiškumą ir atsakomybę, puoselėjant jo meilę laisvei: pasak lietuvių filosofo Vydūno, tik tapęs savarankišku „sau žmogumi“, asmuo gebės būti ir „žmogumi tautai“, „žmogumi žmonijai“;
- ☞ stiprinant ryšius tarp žmonių – puoselėjant draugystę, bičiulystę, piliečių meilę, solidarumą;
- ☞ mezgant ir saugant ryšius su buvusiais bendruomenės žmonėmis, gaivinant istorinę atmintį, telkiantis išėjusiųjų patirtį;

- ☞ kartu kuriant bendro gyvenimo, bendros veiklos taisykles, jas gerbiant, joms išsipareigojant ir jų laikantis;
- ☞ rūpinantis bendrais reikalais – mokantis kartu spręsti ir sprendžiant visuomenei svarbias problemas;
- ☞ priešinantis korupcijai, pilietiniam abejingumui ir visuomenės ydoms: korupcija, nesažiningi žmonių santykiai sugriauna Respubliką;
- ☞ kartu svarstant apie bendrą ateitį ir ją kuriant.

Taigi savivaldybių ir mokyklų projektai turėtų būti pagrįsti idėjomis, kurios:

- ☞ kurtų Respubliką – stiprintų žmogaus ir bendruomenės savarankiškumą, solidarumą, ugdytų bendro veikimo ir sugyvenimo gebėjimus, mokytų rūpintis bendrais reikalais;
- ☞ „kabintų“ jaunimą – būtų jam savos, jo paties atrastos ir išgyventos, skatintų jį praktiškai veikti;
- ☞ būtų ambicingos – nukreiptos į visos bendruomenės ir Lietuvos visuomenės problemas;
- ☞ būtų veiksmingos – spęstų tikras, išties visuomenei opias problemas;
- ☞ būtų įgyvendinamos – atitiktų jaunimo išgales, leistų pasiekti apčiuopiamų rezultatų ir jais džiaugtis.

Galimi du idėjos pasirinkimo vietos projektui keliai:

- ☞ žvelgti iš visuomenės pozicijų į šiandien aktualiausias Lietuvos problemas ir ieškoti jų sprendimo būdų;
- ☞ aiškintis, kokios viešojo gyvenimo problemos šiandien labiausiai rūpi moksleiviams ir studentams, kokiais būdais tas problemas jaunimas ketintų spręsti.

Sėkmingiausias būtų šių dviejų kelių sujungimas – gebėjimas suderinti autentiškas jaunimo nuostatas su bendrais visos visuomenės rūpesčiais.

Idėjų mokyklų projektams galėtų pasiūlyti šios veiklos sritys:

- ☞ socialinė parama visuomenės silpniesiems – socialinės atskirties ir skurdo mažinimas, socialinio solidarumo stiprinimas;
- ☞ jaunimo ir kitų visuomenės grupių užimtumo didinimas;
- ☞ emigracijos mažinimas, emigrantų ryšių su Tėvyne ir Respublika išsaugojimas ir stiprinimas;
- ☞ pilietinio dalyvavimo ir savivaldos stiprinimas;
- ☞ atsakingo ūkiškumo plėtojimas – socialiai orientuoti verslumo, energetinių ir kitų išteklių taupymo skatinimas;
- ☞ aplinkos ir paveldo puoselėjimas;

☞ istorinės atminties ir tradicijų gaivinimas;

☞ pilietinio ugdymo mokykloje atnaujinimas – naujų būdų, formų, turinių paieška.

Pavyzdžiui, kodėl negalėtų rasti projektų, kurie sukurtų kultūrinės ir edukacinės pagalbos socialiai apleistiems mažiems vaikams modelius, kurie skatintų vyresniųjų klasių moksleivius konkrečiai rūpintis kultūrinės bei socialinės globos stokojančiais vaikais?

Gal būtų galima sukurti projektus, kurie mokytų mokyklų bendruomenes pačias tiksliai apskaičiuoti pastatų šildymo kaštus, reikliai prižiūrėti šilumos tiekėjus ir taip sutaupyti mokyklos biudžeto dalį, kuri kasmet būtų skiriama moksleivių kūrybinėms iniciatyvoms?

Kodėl neįgyvendinus projektų, kurie kurtų ir saugotų ryšius tarp Lietuvoje likusių ir emigravusių bendraamžių?

Koks mokyklos projektas būtų puikus?

☞ sprendžiantis Lietuvos visuomenei – mūsų Respublikai – iš tiesų svarbią, opią problemą;

☞ pasiūlantis tinkamą ir veiksmingą būdą šiai problemai spręsti;

☞ įjungiantis į pilietinę veiklą kuo daugiau ne tik aktyvių, bet ir buvusių pasyvių jaunuolių;

☞ įtraukiantis į veiklą ne tik mokyklą, bet ir vietos bendruomenę;

☞ gaivinantis ir visuomenei primenantis pagrindinius Respublikos idealus ir vertybes;

☞ nukreiptas tiek į procesą (pilietinį dalyvių ugdymą), tiek į apčiuopiamą rezultatą – konkrečios problemos konkretų sprendimą jaunimo pajėgomis;

☞ surandantis vietos verslo ir/arba savivaldybės lėšų savo plėtotei;

☞ pasiūlantis idėjų ir būdų, kaip atnaujinti pilietinį ugdymą mokykloje;

☞ teikiantis visiems dalyviams bendravimo ir kūrybos džiaugsmą;

☞ tampantis pavyzdžiu kitų mokyklų ir vietos bendruomenių pilietinei veiklai.

Kiekviena mokykla gali pasiūlyti Lietuvai savo idėją, gali sukurti tokį projektą, kuris bus paverstas nacionaliniu projektu, kuris kvies visus šalies piliečius įsijungti į savo Respublikos kūrimą.

* Papildomai kviečiame pasiklausti Dariaus Kuolio paskaitos apie Respublikos idėją, skaitytos Kėdainiuose, projekto kūrybinių laboratorijų vadovų susitikime 2012 m. rugsėjo 14 d.: <http://kuriamerespublika.lt/vaizdo-irasu-galerija/45>.

PRAKTINIAI PROJEKTŲ RENGIMO IR ĮGYVEDINIMO KLAUSIMAI

Vietoj įžangos

Kas yra projektas?

Tai laike ribota veikla, kurios dėka sukuriamas naujas, iki tolei nebūtas produktas.

Kuo projektas skiriasi nuo kitų veiklų?

Savo naujumu. Kitos veiklos gali (ir turi būti) kartotinos, užtikrinančios tam tikrų produktų pasikartojantį atsiradimą. Projekto metu gaunamas rezultatas yra naujas, jo nėra buvę.

Kas turi būti aptarta projekte? Kokios yra esminės projekto sudedamosios dalys?

Sudėtinėmis projekto dalimis yra: tikslas (ką padaryti?), pagrindimas (kodėl padaryti?), veiklų su atlikėjais ir ištekliais išdėstymas laike (kaip padaryti?)

Kodėl būtent šios dalys turi būti projekte aptartos?

Tikslas įvardija siekiamybę, apibrėžia tai, ką norime sukurti. Tikslus siekiamybės apibūdinimas duoda aiškumą, kuris tikslo siekiantiems padeda išlaikyti motyvaciją vykdyti darbus, vedančius link rezultato.

Tikslo ir veiklos pagrindimas apibūdina motyvus, kurie inspiruoja veiklą ir būtent tokio rezultato siekimą. Atsakymai į klausimus „kodėl mes tai darome? Kodėl to imamės?“ parodo mūsų giluminius motyvus, padedančius ilgalaikėje veikloje.

Be įvardintų veiklų nieko nevyks. Tad aiškumas kas? Kada? Su kokiais ištekliais? sieks tarpinių rezultatų, idant ilgainiui pasiektų galutinius yra būtina. Kita vertus, tarpinių rezultatų siekimas padeda išlaikyti nusiteikimą veiklai.

Į ką būtina atkreipti dėmesį kuriant projektą?

Viena pačių svarbiausių (ir sunkiausių) dalių rengiant ir įgyvendinant projektą yra darbas su dalininkais, t.y. žmonėmis (žmonių suinteresuotomis grupėmis), kurios įvairiomis formomis gali daryti poveikį projekte rengiamoms ir vykdomoms veikloms.

Žinia egzistuoja trys dalininkų grupės: Pirmiausia, tai žmonės (ar jų grupės / organizacijos), kurie daro sprendimus. Jie gali suteikti projektui reikiamų resursų (ar juos apriboti), jie gali įtakoti projekto tikslus. Tai vadinamoji sprendėjų grupė.

Antroji grupė – tai dalininkai, kurie savo kompetencija ir nusiteikimu ją pasiremti gali įtakoti darbų kokybę. Šie žmonės paprastai būna projekto darbinės grupės pagrindu, jos varikliu. Be jų išmanymo ir motyvacijos projektas nėra nei parengiamas, nei realizuojamas. Bet net ir šios grupės puikaus nusiteikimo ir profesionalumo nepakanka, kad projektas būtų tinkamai įgyvendintas. Būtina įvertinti (o tai reiškia ir dirbti) su dar viena dalininkų grupe.

Trečioji dalininkų grupė – tai projekto rezultatų vartotojai arba projekto naudos gavėjai. Esmingai žvelginat jie ir esti pagrindiniais dalininkais, nes naujovė nėra

kuriama nei sprendėjams, nei kompetencijos dalininkams, o tik tiems, kurie ta naujove naudosis. Aišku, kad realiame gyvenime šios trys grupės nėra taip griežtai atskirtos, kartais būna tam tikro „persidengimo“, kuomet vienas asmuo esti dviejų (na, labai retai net ir visų trijų) grupių nariu. Tačiau esminė šios ilgesnės kalbos apie dalininkus mintis yra ta – reikia įvardinti skirtingas dalininkų grupes ir su jomis dirbti.

Ką reiškia dirbti su projekto dalininkais?

Du dalykus. Pirmiausia, jie turi būti reguliariai (numatytais laiko intervalais) informuojami arba tiesiogiai įtraukiami į projekto rengimo ar jau jo realizavimo veiklas.

Antra, šis reguliarus darbas turi būti įvertintas laiko sąnaudomis, t.y. turi būti paskaičiuota, kiek laiko užims šis informavimas ar įtraukimas į sprendimus. Juk idėjų / informacijos pristatymas, aptarimas, nuomonių derinimas, bendro sprendimo paieška yra laikui imli veikla, ir ji turi būti numatyta bendroje projekto veikloje.

Kokios dažniausios klaidos, ties kuriomis suklumpa projektų rengėjai ir realizuotojai?

Jos yra dvi. Pirmiausia, būtent tik ką aptartasis darbas su dalininkais neįvertinimas, ypač laiko šiam darbui paskaičiavimas. Antra labai esminė. Mes Lietuvoje dažniausiai susikoncentruojame į veiklas, į atlikimą, t.y. į KĄ reikia padaryti. Tai suprantama, tačiau veiklos *tvarumas* pasireiškia ne sprendimais, o įsipareigojimu tą sprendimą vykdyti.

Mes turime daug gerų sprendimų, įstatymų, koncepcijų, net planų, kurie tik ir lieka teksta popieriuje, tačiau jie netampa mūsų gyvenimo savastimi, realybe, kuria galėtume (ir turėtume) visi džiaugtis.

Todėl įsipareigojimas sprendimo realizavimui yra nepaprastai svarbus. Kaip jis gaunamas? Palaiptiui. Jis – ugdomas. Įsipareigojimas veiklai gali būti momentinė inspiracija, tam tikras užsidegimas, tačiau dažniausiai tai yra gana nuoseklių, kryptingų pastangų pasekmė.

Taigi, mes turime kreipti dėmesį į tai KAIP mes rengiame savo sprendimus, KAIP priimame darbinis / tarpinius sprendimus, KAIP dirbame su dalininkais, nes nuo to priklauso mūsų projekto ne tik parengimas, ne tik jame numatytų tikslų pasiekimas, bet ir jo rezultatų gyvybingumas, peraugantis į kitas veiklas maitinančias duomenis ir idėjas.

Apie tai ir kalbėsime toliau.

Kas ir kodėl svarbiausia rengiant ir įgyvendinant projektus?

Atsakymas gana konkretus, jį galima įvardinti šešiais punktais:

- a. *Bendros vertybės* padeda derinti sprendimus;
- b. *Reguliarus dalinimasis informacija* sukuria pagrindą koordinuotai veiklai;
- c. *Įsiklausymas į kitus* kuria atvirumo kitokiai nuomonei nuostatą bei ugdo gebėjimą klausimus aptarti įvairiais rakursais;

- d. *Konkreči kalba* demonstruoja realią pagarbą bendrai veiklai, formuoja aiškios veiklos prielaidas,
- e. *Įsipareigojimas* susieja kalbas, sprendimus ir darbus;
- f. *Veikla* rodo realią motyvaciją ir veda link užsibrėžto tikslo

Kodėl būtent šie dalykai yra svarbiausi rengiant ir įgyvendinant projektus, aptarsime žemiau.

Bendrosios vertybės

Veikdami turime daryti sprendimus. Juos darydami remiamės informacija, šios informacijos vertinimu. Tačiau ne vien racionalūs dalykai lemia mūsų apsisprendimus, neretai įtaką sprendimams turi emocijos, mūsų įsitikinimai ir vertybės.

Todėl kuomet veikla yra jungtinė, t.y. dalyvauja daug žmonių, tikslinga prieš pradėdant šią bendrą jungtinę veiklą, aptarti tai, kas kiekvienam šios veiklos dalyviui yra svarbu, t.y. ką ji(s) vertina, kaip ji(s) supranta bendrą darbą, ko tikisi iš kitų, kam pati(s) įsipareigoja, koks jo(s) nuomone elgesys demonstruoja tai kas yra vertinga.

Šių klausimų aptarimą ypač svarbu organizuoti projektinėse grupėse. Kodėl? Todėl, kad šios grupės formuojamos iš įvairių žmonių, neretai mažiau ar visai vienas kito nepažįstančių ir veiklai jie turi labai apibrėžtą (dažnai neilgą) laikotarpį. Tad tam, kad jų bendras darbas vyktų sklandžiai nuo pat pradžių, kad veikla „užsisuktų“ greitai, jiems reikia darbo pradžioje aptarti aukščiau minėtus klausimus.

Reguliarus dalijimasis informacija

Kuomet tikslo siekia grupė žmonių, tuomet svarbu, kad jie derintų savo veiksmus. Aišku, kad tai atlikti galima tik tada, kada kiekvienas žino savo darbą bei žino ko tikėtis iš kitų veikloje dalyvaujančiųjų. Tam reikia keistis informacija.

Tačiau tiesiog dalintis informacija nepakanka, ja reikia dalintis *reguliariai*. Ne iškilus problemai ar susiformavus poreikiui, o nustatytais, t.y. grupėje sutartais laiko intervalais. To priežastis paprasta – reguliarus keitimasis informacija suteikia veiklai ritmingumą, galimybę koordinuoti ir savalaikiškai tikslinti veiksmus eigoje. Tai ne tik padeda pasiekti rezultata, bet ir, svarbiausia, nuolatos kuria bei palaiko motyvaciją bendrai veiklai.

Greta to reikia pastebėti, kad reguliarumas ugdo disciplinuotumą bei puoselėja įsipareigojimą. Juk numatytiems susitikimams reikia ruošti, organizuoti savo veiklas taip, kad sutartu metu keitimasis informacija vyktų sklandžiai ir būtų naudingas jame dalyvaujantiems žmonėms.

Įsiklausymas į kitus

Tai dažnai mūsųose kartojama frazė, tačiau kiek ji realiai įgyvendinama? Remiantis sava patirtimi ir bendru socialiniu kontekstu Lietuvoje galima teigti, jog mums nelabai sekasi. Priežastys? Matyt, galima būtų įvardinti ne vieną, tačiau čia trumpai norėčiau aptarti dvi.

Pirma priežastis – kartojimas „politiškai korektiškų“ frazių be jų girdėjimo. Tokia fraze galime laikyti ir čia aptariamą sakymą: „įsiklausyk į kitus“. – „Pats negirdžiu savo sakymo „įsiklausyti į kitus“, tai kaip galiu girdėti kitus, jei negirdžiu pats savęs?! Ką reiškia „negirdėti savęs“? Gana konkrečius dalykus. Tai nuolatinis skubėjimas, nenoras ir negebėjimas sustoti ir atsakyti sau į trumpus, bet svarbius klausimus: kiek man yra svarbu tai ką darau? Kodėl man tai svarbu? Be išimtyje, be refleksijos apie savo veiklą yra labai sunku, o kartais net neįmanoma kalbėti apie gebėjimą girdėti kitus.

Antra priežastis – noras pristatyti savo mintis, noras būti išgirstam ir pastebėtam prieš norą ir gebėjimą išgirsti kitą, kitokią nuomonę ir ją suprasti. Šią priežastį labai skatina šiandieną plačiai propaguojama konkurencija, rezultatų siekimas bet kokia kaina, asmeninės sėkmės išaukštinimas. Nepamenu kas yra pasakęs, bet pasakęs iš tiesų labai tiksliai: „jei aš noriu susikalbėti su kitu žmogumi, tai mano tikslas yra ne nugalėti, bet suprasti jį“. Tokia nuostata suponuoja ir visai kitokią elgseną, visai kitokią bendravimą.

Kodėl svarbu įsiklausyti į kitų žmonių mintis, nuomones, jų teikiamą informaciją? Aišku, kad įsiklausydami į kitus žmones galime gauti svarbios ir naudingos informacijos. Tai suprantama ir gerai. Tačiau greta to egzistuoja ir dar viena labai svarbi priežastis kodėl šis įsiklausymas yra svarbus. Įsiklausydamas į kitą žmogų aš jam rodu tikrą, o ne parodomąjį dėmesį, jis mato mano pastangas jį suprasti, tokiu elgesiu šiam žmogui aš rodu nedeklaratyvią pagarbą.

Konkretni kalba

„Aiški kalba lemia tikslus veiksmus, tikslūs veiksmai lemia kokybišką rezultatą“, dažnai minima ši vokiška frazė. Iš tiesų aiškumas, tikslumas, konkretumas yra kokybiškos veiklos palydovai.

Tačiau konkreti kalba svarbi ir kitu aspektu. Kad per ribotą laiką aiškiai pateikčiau turimą informaciją, kad ši pateikiama informacija būtų suprantama tiems, kuriems ją adresuojau, kad turėčiau papildomus argumentus pateiktos informacijos paaiškinimui, turiu kruopščiai ruoštis. Būtent šis kruopštus pasiruošimas lavina manyje labai svarbius gebėjimus: sistemiškumą ir disciplinotumą, pastabumą ir atidumą, galvojimą apie kitus ir empatiją.

Kita vertus, konkreti kalba – tai ne tik kruopštaus pasiruošimo rezultatas, tačiau ir gyvas jos (tokios parengtos informacijos) pateikimas. Konkreti kalba visada kontekstuali, t.y. ji visada atsižvelgia į situaciją, aplinkybes kurioje ji yra sakoma ir tai reiškia, kad ją sakantysis demonstruoja savo lankstumą čia ir dabar.

Įsipareigojimas

Įsipareigojimas tiesiogiai susijęs su motyvacija įsipareigojamai veiklai. Juk negali žmogus būtų nemotyvuotas ir įsipareigojęs. Taip, jis gali vykdyti tam tikrus darbus, kuriems nėra motyvuotas, bet juos paprastai žmonės vykdo iš „pareigos“ (labai netinkamas apibūdinimas), tiksliau pasakius verčiami.

Įsipareigojimas yra svarbus dėl šios veiklų/nuostatų veiklai sekos: įsipareigojęs žmogus būna atsakingas už tai ką jis daro, atsakingas asmuo rūpinasi veiklos (kas ir kaip yra daroma) kokybe ir dėl tos priežasties tokie žmonės esti iniciatyvūs ir kūrybingi. Argi tai nėra siekiamybė?

Veikla

Anglai mėgsta sakyti: „analizuoti tai reiškia terorizuoti“. Aišku, kad tai šiek tiek ironiška frazė, bet kuomet ji taikoma vietoje, tada tikrai yra tiksli. O ši vieta esti tuomet, kada asmuo ar grupė išvelia iš detalios ir ilgai trunkančias analizes bei aptarimus, kuomet norima aptarti „visus įmanomus“ atvejus, numatyti „visas galimas“ rizikas.

Toks maksimalizmas yra pavojingas, nes jis lėtina darbus, vargina žmones svarstymuose, jie netenka motyvacijos veiklai, o tai reiškia, kad iškyla reali grėsmė, kad darbai nebus atlikti nei laiku, nei kokybiškai.

Tai koks „priešnuodis“ tokiai situacijai? Veikla. Pro-aktyvumas. Mūsų ilgas diskusijas, mūsų siekimą „viską suderinti iki galo“ gali ir turi įveikti konkreti veikla. Geriau daryti tarpinius sprendimus, eiti mažais žingniais, dažniau tikrinti, nei sudaryti detalią veiksmų schemą ir po to ją įgyvendinti. Juk galutiniai argumentai visada slypi veikloje. Mūsų sofistikuotos kalbos gali net užtemdyti pačią veiklą, o štai mažiau ambicingi bei konkretūs veiksmai gali spartinti trokštamo rezultato pasiekimą.

Kad darbai būtų atliekami, kad būtų kryptingai judama link užsibrėžto tikslo, reikia mokėti laiku sustoti, daryti sprendimą (nors ir abejotiną) ir jį išbandyti veikloje.

Kaip tai gali būti daroma grupėje bus kalbama vėliau, nes žinia, kad derintini sprendimai kartais gali trukti ilgai. Tad žemiau aptarsime kaip reikia siekti tarpinių kompromisinių sprendimų, norint pasiekti ilgalaikį konsensumą.

Kokiais veiksmais realizuojame šias svarbias projektinio darbo charakteristikas?

Kaip susikuriame bendras vertybes?

Bendros veiklos vertybės aptariamos pirmojo susitikimo metu. Jau buvo minėta, kad formuluojant grupės bendrąsias vertybes, būtina aptarti tris esminių klausimų grupes:

- ∞ ką ji(s) vertina arba kas žmogui yra svarbu?
- ∞ kaip ji(s) supranta bendrą darbą arba ko ji(s) tikisi iš kitų; kam pati(s) išsipareigoja?
- ∞ kokių elgesiu pasireiškia konkreti vertybė?

Šios trys klausimų grupės apima visus svarbiausius bendros veiklos aspektus. Kaip organizuojamas šis aptarimas? Rekomenduojama tokia seka:

- ∞ Pirmiausia yra aptariami pirmų dviejų grupių klausimai (kas man svarbu? Ko tikiuosi iš kitų?).
- ∞ Po to grupė suformuluoja bendrą vertybių sąrašą, remdamasi atsakymais į pirmų dviejų grupių klausimus
- ∞ Galiausiai apibrėžtos vertybės aptariamos pageidaujama elgesiu (trečioji klausimų grupė).

Dabar detaliau aptarsime atskirų klausimų svarstymo eigą. Paprastai yra naudojama tokia seka:

1. pirmiausia aptariamai išskirti klausimai individualiai. Tam skiriama nuo 5 iki 10 min.;

Metodinis komentaras: Individualus etapas yra labai svarbus, nes kiekvienas turi susikonzentruoti ties šiais svarbiais klausimais, į juos įsimąstyti, „pabūti su savimi“ (juk taip retai žmonės turi šią galimybę!).

Todėl vedantysis turi būti gana griežtas ir saugoti šias tylos minutes. Žmonės, kurie susirenka naujam darbui ir ruošiasi jame intensyviai dirbti turi geriau vienas kita pažinti, net pajusti nuo pirmųjų susitikimų. Todėl bendruose darbo susitikimuose jie turi turėti įvairesnes galimybes vienas kitą geriau pažinti, - tiek tyliai greta dirbant individualiai, tiek diskutuojant ir aptariant klausimus porose, tiek svarstant mažose grupėse, o taip pat ir ieškant bendro sprendimo visoje grupėje.

2. po to porose arba grupelėse po tris (bet ne daugiau!) žmonės pasidalina tai, ką įvardino. Šiam aptarimui skiriama 10-15 min.

Metodinis komentaras. Geriausia, kad žmonės pasikalbėtų porose, bet esant nelygiam grupės narių skaičiui gali būti suformuotas ir vienas trejetukas. Šiame etape būtina skatinti žmones komentuoti savo užrašus, o ne perduoti vienas kitam juos pasiskaityti. Tuo siekiama pratinti žmones kalbėtis, įvardinti, klausytis ir tikslintis. Jeigu mes siekiame kokybiško bendro rezultato, jeigu mes pasisakome už bendruomeniškumo puoselėjimą, tuomet prasmingo ir dėmesingo kalbėjimosi niekada nebus per daug.

3. Trečiajame žingsnyje visa grupė dalijama į grupėles po 3-5 žmones (reiktų stengtis suformuoti ne daugiau 4 grupelių). Grupelėms skiriama iki 20 min. surasti bendrus atsakymus. Atsakymai surašomi ant didelių popieriaus lapų. Po to grupės juos pristato, komentuoja, kiekvienos grupės pristatymui skiriama iki 5 min.

Metodinis komentaras. Jei grupelių būtų daugiau, tuomet grįžtamojo ryšio surinkimas užtruktų ilgiau, tai vargintų žmones, kristų darbo ritmas, menkėtų dalyvių motyvacija. Todėl jeigu grupėje daugiau nei 20 žmonių, tektų grupelėse turėti ir daugiau nei 5 žmones, tai nėra gerai (didesnis nei 5 žmonių skaičius mažoje grupelėje ženkliai apsunkina išsamų ir kokybišką svarstomų klausimų aptarimą), bet geriau didesnis grupelės nei bendras 4 grupelių skaičius.

4. Ketvirtas žingsnis – vieningo vertybių sąrašo kūrimas visoje grupėje. Kadangi ankstesniuose žingsniuose išskiriamų vertybių skaičius nebuvo ribojamas, tai jų bendrasis sąrašas gali būti gana ilgas. Tačiau efektyviam grupės darbui organizuoti reikia apčiuopiamo, neilgo sąrašo. Todėl paprastai išskiriamas 3-5 vertybių sąrašas. Šis procesas grupėje gali trukti labai įvairiai, jis priklauso nuo pasirinkto metodo. Egzistuoja įvairių būdų kaip grupėje išskirti bendrąjį sąrašą iš kelių pasiūlytųjų, bet čia apsistosime ties vienu iš jų - taip vadinamu „multibalsavimo“ variantu. „Multibalsavimui“ reiktų skirti nuo 20 iki 40 min. (jo eiga aprašyta šio punkto metodinėse rekomendacijose).

Metodinės rekomendacijos. Multibalsavimas yra taikomas tuomet, kada grupei žmonių iš bendro didelio sąrašo reikia pasirinkti fiksuotą (neilgą) sąrašą sprendimų. Darbas vyksta taip:

- a. Pirmiausia suskaičiuojamas bendras pasiūlytųjų variantų skaičius, eliminuojant ar apjungiant sutampančius, panašius ar artimus pasiūlymus. Jie sunumeruojami.
- b. Po to kiekvienam grupės nariui suteikiamas $n/3$ balsų skaičius, kur n yra visų pasiūlymų skaičius.

- c. Po to kiekvienas grupės narys individualiai (visai neaptarinėjant nei su vienu grupės nariu) pasirenka savus sprendimus, pasižymi jų numerius.
- d. Kuomet visi grupės nariai jau padarę individualius sprendimus, atliekamas multibalsavimas, t.y. vedantysis skelbia sprendimo/pasirinkimo numerį, o jį pasirinkę grupės nariai balsuoja, skaičiuojami balsai, rezultatas rašomas prie svarstomo

5. Po to kai grupė turi prioritetų sąrašą, vyksta rezultato svarstymas visoje grupėje. Paprastai galutiniam apsisprendimui yra skiriama nuo 30 iki 60 min.

Taigi šiems penkiems žingsniams reikia skirti nuo 105 min. iki 165 min. Laiko skaičiavimas čia svarbus, nes proceso negalima pagreitinoti. Juk kiekvienam grupės nariui reikia skirti dėmesį, idant kiekvienas turėtų galimybę išsiaiškinti, komentuoti, argumentuoti, išklaudyti, suprasti ir priimti. Priešingu atveju tai bus šios veiklos profanacija.

Po to kai grupė jau turi išskirtas vertybes, tikslinga aptarti trečiosios grupės klausimą – kokiais veiksmais, elgesiu mes demonstruosime šias įvardintąsias vertybes.

Metodinės rekomendacijos. Šis etapas paprastai atliekamas dviem žingsniais:

- a. Pirmiausia mažose grupelėse kiekvienai išskirtai vertybei pateikiamas pageidautinas elgsenų sąrašas (dažniausiai apsiribojama 2-3 teiginiais). Darbui paprastai skiriama nuo 20 min. iki 30 min.
- b. Po to bendroje grupėje nagrinėjama po vieną pasirinktąją vertybę. Pasirenkama pirmoji vertybė ir pirmoji grupė pasiūlo jai parinktą savo pavyzdžių sąrašą. Po to antroji grupelė papildo dar neįvardintais pavyzdžiais, po to trečioji, ketvirtoji. Tikslinga panašius pavyzdžius apjungti, stengtis išvengti pasikartojimo. Šis darbas trunka nuo 15 min. iki 30 min.

Sukurtas vertybių sąrašas ir išskirtų elgsenų pavyzdžiai reguliariai peržvelgiami po grupės bendro darbo sesijų.

Kaip reguliariai dalijamės informacija?

Kaip dažnai grupė susitinka ir aptaria darbų eigą, ji turi pati nuspręsti pirmame susitikime. Gali būti, kad pradžioje nebus aišku, koks ritmas būtų optimalus, to nereikia baimintis, nes bet koks padarytas sprendimas gali būti keičiamas, svarbiausia antrame ar net trečiame susitikime aiškiai atsakyti į klausimą: ar mums reikia susitikinėti dažniau, ar rečiau? Šiame projekte numatyta, kad grupė su ekspertais susitiks kartą į mėnesį, bet tai neriboja jos pačios susitikimų be ekspertų ir aktualių klausimų svarstymo savarankiškai.

Pirmiausia reikia pasakyti, kad susirinkimai būna dviejų tipų. Kartais abu tipai būna viename susirinkime kaip dvi atskiros dalys. Tai:

1. Informaciniai susirinkimai (ar jų dalis)
2. Sprendimų susirinkimai (ar jų dalis)

Dažniausiai susirinkimai turi šias dvi dalis. Tai suprantama. Tačiau didžiausia klaida daroma tuomet, kada šios abi dalys yra apjungiamos, kada jos persipina. Būtina jas išlaikyti atskirtas dėl dviejų priežasčių. Pirmiausia, todėl, kad tolimesniems svarstymams suteikiamas pilnas grupės turimas situacijos kontekstas. Antra, šiuo paprastu veiksmu pademonstruojama kiekvieno grupės nario svarba, jį(s) įtraukiama(s) į bendrą darbą. Jeigu atskirų klausimų svarstymas prasideda dar nesibaigus dalinimusi kitų narių atsinešta informacija, tuomet

pažeidžiami aukščiau minėti svarbūs bendro darbo aspektai, kurie gali mažinti neišklausytųjų grupės narių motyvaciją bendram darbui, o svarbiausia tokia nenuosekli darbo eiga ilgina bendrą susitikimų eigą, sunkina efektyvų laiko valdymą.

Metodinės rekomendacijos. Susirinkimai turi turėti numatytą laiko reglamentą, kuris turi derėti su vertybes demonstruojančiu elgesiu. Įvardintų dalykų turi būti laikomasi, jie ne tam paskelbti, kad papildytų archyvinis failus. Jeigu esame įvardinę vertybę „pagarba“, kurią apibūdinome elgsena „išklausome kiekvieną iki galo, nenutraukdami“, tai taip ir turime elgtis. Paprastai susirinkimo reglamente nurodomi tokie dalykai:

- ☞ Pasisakymo trukmė (nuo 1 iki 4 min.);
- ☞ Pristatoma informacija: a). nuveikti darbai, b). iškilę klausimai, c). kontekstinė informacija, kuri gali būti svarbi ir kitiems;
- ☞ Esminės elgsenos: pvz., gerbiu kiekvieno laiką, t.y. pateikiu paruoštą informaciją, apgalvotą klausimą; išklausu kolegą iki galo, nepertraukiu; esu punctualus; susirinkimo metu visą dėmesį skiriu bendram darbui, neužsiimu kitais darbais; laikausi bendrų susitarimų.

Labai svarbus yra vedančiojo grupės susirinkimą elgsenys. Ji(s) ne tik turi prižiūrėti kaip grupės nariai laikosi reglamento ir įvardintų vertybių elgsenų bei korektiškai, reikalui esant jas priminti, bet ir pats savo elgesiu turi demonstruoti šias elgsenas.

Būtina paminėti dar vieną svarbią detalę. Ji mūsų susirinkimuose yra arba užmirštama, arba apeinama. Kalbame apie kreipimą vardais. Kaip matysime žemiau, pirmo susirinkimo metu skiriamas gana ženklus laikas susipažinimui, vienas kito pažinimui. Tai yra daroma ne šiaip malonumui ar kokiam mandagumui, tai daroma tam, kad pažinę vienas kitą galėtume vienas į kitą kreiptis vardu. Kreipinys vardu yra labai svarbus, nes vardas pabrėžia tiek konkretaus žmogaus dalyvavimą, tiek jo dalyvavimo čia svarbą. Todėl vedantysis susirinkimą ypač turi stebėti, kad grupės nariai nesikreiptų vienas į kitą nuasmenintais kreipiniais tokiais kaip „kolega“, „direktorius“, „mokytoja“ ir pan., o kreiptųsi „Jonai“, „Onute“, „Petrai“.

Ką darau, kad girdėčiau kito ir kitokią nuomonę?

Kad girdėčiau kitus ir kitoki kalbėjimą, turiu turėti ne tik gebėjimus, bet pirmiausia nuostatas to siekti. Jau buvo minėta, kad išiklausymas demonstruoja tikrą pagarbą žmogui, kad išiklausydami į kitus, mes stipriname tarpusavio santykius.

Nuo ko prasideda išiklausymas? Nuo pastabumo. Pastabumo žmonėms, situacijai, sau. Oscar'as Wilde'as yra taikliai pasakęs: „Tik paviršutiniškiems žmonėms nerūpi detalės“. Nereikėtų suabsoliutinti šios tezės ir tapti pernelyg smulkmeniškiems ir net priekabiems, bet atidumas ir galvojimas apie tai ką, kodėl ir kaip mąsto bei jaučia greta tavęs esantysis yra svarbus bendro darbo aspektas.

Metodinės rekomendacijos. Taigi, ką darau, kad būčiau pastabus? Kaip jau buvo minėta – pirmiausia pastabumas sau, refleksija. Gebėjimas surasti laiką ir skirti jį sau. To laiko nereikia labai daug, pakanka pradėti nuo 10 min. po svarbios dienos ar darbu. Tose minutėse turėčiau atsakyti sau į tokius klausimus (savo atsakymus užsirašyti sau patogioje vietoje - specialiai susikurtame faile, ar tokiems užrašams skirtoje užrašų knygotėje):

- ☞ kas įvyko? Kame aš dalyvavau?

☞ *Kuo tie dalykai man svarbūs? Ką tai man sako apie mane patį?*

☞ *Ką su tuo ketinu daryti ateityje? Kokie bus (arba nebus) mano veiksmai?*

Kaip jau minėjau pradžioje, tai gali būti trumpi atsakymai, tačiau tęsdami šią praktiką pastebėsite, kad jie ilgėja, laikas bėga greičiau... tai nėra blogai, tačiau reiktų vengti tokius užrašus tęsti ilgiau nei 20 min. Kodėl? Todėl, kad ilgai, po tam tikro laiko (rekomenduojama bent kartą per 3-4 mėnesius) peržvelgti savo užrašus ir atsakyti į tuos pačius klausimus už visą peržvelgiamą laikotarpį. Šie užrašai vadinami mokymosi dienoraščiu. Tai efektyvi asmeninio augimo forma, taikoma įvairių gebėjimų ugdymui, tačiau ypatingai tinkanti mokymosi mokytis kompetencijai, refleksijos gebėjimų ir nuostatų ugdymui.

Kartais savarankiškai pradėti vesti šiuos užrašus yra sunku, ypač jei niekuomet anksčiau nerašėte asmeninio dienoraščio. Todėl labai rekomenduojama šiuos užrašus pradėti rašyti projektinėje grupėje. Darbo dienos pabaigoje siūloma skirti nuo 20 iki 30 min. šioms individualiems užrašams atsakant į anksčiau minėtus klausimus. Paparastai po individualios dalies yra skiriamas laikas pasikalbėjimui porose apie savo užrašus. Kadangi užrašai yra asmeniškai, tai jie nėra duodami vienas kitam skaityti, bet apie savo užrašus yra pasikalbama. Kiekviena(s) komentuoja tiek, kiek jai(-m) leidžia savasis atvirumas.

Kita vertus, yra konkretūs gebėjimai, kurie padeda man išgirsti kitą žmogų, išsiklausyti į jo nuomonę. Tai vadinamieji aktyvaus klausymosi igūdžiai. Šiuo klausimu yra daug literatūros, tad nenorėdamas kartotis čia paminėsiu du, mano galva, ypač svarbius aktyvaus klausymosi igūdžių taikymo momentus:

1. Reikia atminti, kad susikalbėjimo pagrindas yra aiškumas tarpusavio santykiuose. Todėl norėdami bendradarbiauti turime stengtis vienas kitam *leisti* žinoti ką ir kaip suprantame kito mintį, ką jaučiame tai suprasdami. Tuo tikslu klausantysis/girdintysis bendraudamas sako: „noriu pasitikslinti, sakydamas ... tu norėjai ... pabrėžti, ar kokį kitą dalyką?“, arba „žinai, kuomet tu kalbėjai apie ... aš tiesiog susigūžiau, nes man tai priminė ...“. Toks grįžtamasis ryšys ne tik padeda geriau suprasti vienas kitą, bet ir formuoja atvirą bendravimo terpę, kiekviename iš dalyvaujančiųjų ugdo atvirumo kitiems nuostatas.
2. Aktyvus klausymasis reikalauja maksimalios koncentracijos. Todėl labai svarbu, kad šią klausytojo koncentraciją *matytų* kalbantysis. Tačiau koncentracija, dėmesys turi būti ne parodomasis, ne manipuliacinis, o nuoširdus, t.y. demonstruojamas elgesys turi remtis giluminiu noru suprasti kalbantįjį, nuostata priimti nepatinkančius dalykus, idant galėtume įvertinti savas nuostatas, apibrėžti skirtumus ir ieškoti sąlyčio taškų.

Metodinės rekomendacijos. *Aktyvaus klausymosi gebėjimus galima lavinti ir grupėje, organizuojant praktines grįžtamojo ryšio sesijas diskusijų metu. Pavyzdžiui po didesnės apimties informacijos pateikimo (pavyzdžiui po ekspertinio tam tikro klausimo pristatymo) organizuoti grįžtamojo ryšio sesiją. Jos seka būtų tokia:*

1. *Prieš informacijos pateikimą visos grupės paprašoma individualiai pasižymėti svarbius pristatymo dalykus.*
2. *Po pranešimo skiriamos 5-10 min. peržvelgti savo užrašus ir atsakyti į tokius klausimus: kas man buvo svarbu šiame pristatyme? Kaip aš aiškinu jų svarbą sau/mūsų grupei? Kokius jausmus man tai sukelia?*

3. Po to siūloma dar iki 15 min. pasidalinti grupelėse po 3, aptarti savo atsakymus, apibendrinti juos ir galiausiai pateikti grupelės nuomonę bendrame grupės aptarime.

Šios vadinamos „žodžio aido“ sesijos pasitarnauja tiek informacijos pateikėjui (gauna konkretų grįžtamąjį ryšį), tiek informacijos priėmėjams (jie labiau išsiginėja į pateikiamą informaciją, apmąsto jos reikšmę), tiek visai grupei (stiprina sutelktesnės veiklos pagrindus).

Ir dar reikia paminėti vieną svarbią detalę. Kadangi jau kelintą kartą miniu darbą grupelėse, tai būtina grupelių sudėtis kiekvieną kartą keisti, kad visi grupės nariai turėtų galimybę dirbti vis su kitais bendros grupės nariais. Tad sudaromos galimybės vis geriau pažinti vienas kitą, geriau suprasti vienus kitiems.

Kaip aiškiai perteikiu savas mintis?

Vyresnės kartos žmonės prisimena jiems dažnai cituotą Markso sakinį, kuris skambėjo taip: „atsiprašau, kad rašau ilgą laišką, nes neturiu laiko trumpam“.

Taip, aiškumas, glaustumas reikalauja glūdinimo, jam pasiekti reikia pastangų. Į ką aš turiu atkreipti dėmesį, norėdamas pasiekti kalbos aiškumą? Žemiau pateikiamos kelios rekomendacijos.

Metodinės rekomendacijos.

1. *Aiški kalba visada yra adresuota auditorijai, žmonėms, kuriems ją ketinu pasakyti. Geras kalbėtojas niekada nesivadovuoja posakiu „kalbėsiu kaip moku, o ar jie supras ar ne - tai jų reikalas“. Turiu kalbėti taip, kad jie mane suprastų, o tai reiškia kelis dalykus:*
  - a. *Žinau kokie žmonės bus auditorijoje, kokios jų galimos nuomonės mano pristatomos informacijos atžvilgiu. Aišku, kuomet dirbama pastovioje grupėje, kuomet susitinkama ne pirmą kartą, tuomet tokio aiškinimosi nereikia, tačiau būtina pergalvoti apie jų galimas momentines nuostatas pristatomo klausimo atžvilgiu, t.y. kaip dabartinio momento kontekstas gali įtakoti šių žmonių nuotaikas, nuomones.*
  - b. *Žinau kiek žmonių bus auditorijoje. Dalyvių skaičius labai ženkliai gali įtakoti mano informacijos pristatymo formą. Kuo daugiau žmonių, tuo kalbėjimas turi būti griežčiau struktūruojamas, kuomet yra mažiau žmonių informacija gali būti pateikiama diskusijos forma teikiant diskusinius klausimus, skatinant dalyvius ištraukti į komentavimą ir po to komentuojuant pateikti savas mintis, vertinimus.*
  - c. *Kartu su informacijos paruošimu turiu paruošti ir klausimus auditorijai, padedančius man išryškinti pagrindinius pateikiamos informacijos aspektus. Šiuos klausimus gali suformuluoti ir patys klausytojai, tačiau iš savo pusės aš turiu būti „atlikęs namų darbus“ jeigu jie užduotų kitus klausimus arba iš viso neužduotų. Taip pat šis paruoštas „namų darbas“ padeda man realizuoti lankstumo principą, informacijos aktualizavimą dabartiniame kontekste. Nes užsimezgusi diskusija visada yra kontekstuali jei ne konkrečių faktų atžvilgiu (gali vykti teorinė diskusija), tai požiūriu, emociniais vertinimais. Žmonių emocijos niekada nebūna „teorinės“, jos yra momentinės, atspindinčios tai, kaip jie jaučiasi. Taip, žmonės gali būti neautentiškesiems situacijai, stengtis apsimesti, suvaidinti vienokias ar kitokias reakcijas, bet net šis jų vaidinimas yra autentiškesiems situacijai, o tai svarbi man informacija!*

2. *Kalbėjimo struktūra padeda sekti mintį, išlaikyti auditorijos dėmesį, įsisavinti medžiagą. Paprastai yra naudojama trijų žingsnių schema:*
  - a. *Pradžioje įvardinu pagrindinę kalbos mintį, paminiu tolimesniame kalbėjime aptariamus punktus;*
  - b. *Po to yra detaliai ar detaliau pristatau minėtus punktus. Pravartu punktus numeruoti ir šiuos skaičius minėti („pirmuoju klausimu noriu pabrėžti ...“), nes skaičiai padeda koncentruoti klausančiųjų dėmesį;*
  - c. *Pabaigoje apibendrinu pristatytą informaciją, gerai yra pasiremti minėtais punktų skaičiais, jie dar kartą įtvirtina konkrečių idėjų esminę žinią.*

Ir dar. Mano paties pastangos parengti aiškia ir suprantamą informaciją ne tik manyje ugdo disciplinuotumą, lavina informacijos struktūravimo ir pateikimo, bet ir ugdo manyje pagarbą kitų pastangoms parengti aiškia ir informatyvia kalbą.

Kaip įsipareigoju?

Tinkamai organizuotos diskusijos gali didinti mano įsipareigojimą bendrai veiklai, stiprinti ryšius su grupės nariais ir priešingai, - netinkamai organizuotos ir vedamos diskusijos ne tik neskatina įsipareigojimo, neprideda prie bendro darbo kultūros puoselėjimo, bet netgi nuteikia priešiška tokiai veiklai.

Kas iš esmės padeda įsipareigoti? Gilesnis būsimos veiklos supratimas. Kas pasitarnauja gilesniam supratimui? Galimybė tikslintis, užduoti klausimus, išsakyti savo nesupratimą, nesutikimą, savo jausmus. Tokias galimybes kuriame bendromis pastangomis grupėje pirmiausia remdamiesi mūsų įsivardintomis bendromis vertybėmis, bet tam ženkliai padeda diskusijos vedančiojo elgesys. Ji(s) turi mokėti tinkamai jas fasilituoti..

Metodinės rekomendacijos. *Tam, kad diskusija būtų įtraukianti ir sudarytu jos dalyviams maksimalias prielaidas įsipareigoti būsimai veiklai, diskusijos vedantysis turi:*

1. *Sudaryti sąlygas kiekvienam diskusijos nariui tiek pateikti savo nuomonę, tiek užduoti klausimus kitiems grupės nariams, tiek jai(-m) pageidaujant patylėti (bet nenusisalinti). Šias sąlygas fasilitatorius sudaro laikydamasis sutartos darbo tvarkos, stebėdamas grupės narių elgesį ir dažniau, daugiau kalbančius pristabdydamas, rečiau pasisakančiųjų perklausdamas ar nenori pateikti savo minčių ar klausimo.*
2. *Jeigu grupėje formuojasi skirtingos, net priešingos nuomonės svarstomu klausimu, fasilitatorius organizuoja mažas grupėles. Grupelių sudėtyje turi būti įvairias nuomones atstovaujantys žmonės, jie diskutuodami turi ieškoti sąlyčio taškų. Darbas besikeičiančiose grupelėse tęsiamas tol, kol grupelių požiūriai priartėja, ir tuomet organizuojamas galutinis aptarimas bendroje grupėje.*
3. *Būti atidus emocinėms dalyvių reakcijoms. Juk emocijos ženkliai įtakoja nusiteikimą veiklai. Ji(s) turi apginti tuos, kurie patiria spaudimą, ji(s) turi pernešyti energingųjų dėmesį atkreipti į tai, kad jie savo energija gali eliminuoti nuosaikešnius iš bendros veiklos.*

Apibendrintai galima pasakyti, kad fasilitatoriaus pagrindinis uždavinys – sudaryti kiekvienam grupės nariui pasijusti bendros veiklos aktyviu dalyviu.

Būtent šis bendros veiklos pojūtis lemia kiekvieno asmeninį išsipareigojimą. Žmogus tuomet jaučiasi svarbus šioje veikloje, jai(-m) nelyka abejonių dėl sprendimų, nes ji(s) buvo lygiavertis ir aktyvus dalyvis priimant tą sprendimą.

Tuo pačiu pastebėta, kad kuo žmonės daugiau tarpusavyje diskutuoja, vienas kitam aiškina, klausosi vienas kitų argumentų, tuo labiau jie išsipareigoja tam, ką jie bendrai nusprendžia. Bet išsipareigoja tik tuomet, kada priimamas sprendimas nepaneigia atskirų idėjų, o jas įjungia į galutinį sprendimo variantą.

Taigi išsikalbėjimas, išklausymas, atsakymai į keliamus klausimus, rūpesčių ar nerimų viešas aptarimas kuria atvirą bendravimo kultūrą, kuri lemia dalyvaujančiųjų tiek išsipareigojimą, tiek atsakomybę, o taip pat puoselėja iniciatyvą ir kūrybiškų sprendimų paiešką.

Kas man padeda atlikti darbus? Veikla vs. svarstymus

Maži, bet konkretūs žingsniai. Aukščiau minėtas kiekvieno įtraukimas į sprendimus ir konsensuso siekimas (kuomet *kiekvienas* pritaria) gali procesą labai išstėsti, ypač jei klausimas yra svarbus, paliečia daug žmonių, yra socialiai ar kitaip jautrus. Tokiais atvejais, kaip jau buvo minėta aukščiau, reikia daryti tarpinius sprendimus. Kaip? Šis kelias vadinamas „tarpinių kompromisų siekimas, vedančių link ilgalaikio konsensuso“.

Metodinės rekomendacijos. Tuomet, kada diskusija „užstringa“ ir kuomet yra pavojus, kad diskusija nesibaigs be suderinto sprendimo, yra daromas kompromisinis sprendimas. Jį priimant būtina prisilaikyti šių reikalavimų:

1. Pirmiausia, vedantysis, matydamas situaciją turi garsiai įvardinti „užstringimo“ momentą ir paprašyti grupę (tam galima vėl ją padalinti į mažas grupes) pasiūlyti kompromisą apibrėžtam (gana trumpam) laikui. Dėl laiko trukmės irgi turėtų nuspręsti grupė. Laikas yra nepaprastai svarbus, nes visiems susitarimo dalyviams turi būti aišku po kiek laiko jie pasitikrins ar jų priimtas sprendimas veikia, ar ne.
2. Po to, kai priimtas kompromisinis sprendimas, įvardintas jo galiojimo laikas, yra sutariama kada, kur vyks kompromisinio sprendimo tarpinio rezultato aptarimas. Svarbu įvardinti, kas konkrečiai bus vertinama ir kokie bus vertinimo kriterijai.

Po tokio sprendimo yra vykdoma veikla ir atėjus numatytai datai organizuojamas kompromisinio sprendimo rezultatų aptarimas. Jeigu aptarimo metu paaiškėja, kad rezultatas nekelia nepageidaujamų efektų, dėl kurių buvo nuogastaujama pirminėje diskusijoje, tuomet kompromisinis sprendimas pratęsiamas ir numatoma kita kontrolinė jo tarpinio rezultato data. Jeigu paaiškėjo, kad nerimai pasitvirtino, tuomet daromos sprendimo korekcijos ir taip pat numatoma konkreti monitoringinio susitikimo data bei tarpiniai rezultatai ir jų vertinimo kriterijai, būdai.

Kartais užtenka vieno, dviejų monitoringinių susitikimų, kad būtų galima pasiekti galutinį bendro sutarimo (konsensuso) sprendimą.

Aukščiau aprašytoji konsensuso per tarpinius kompromisinius sprendimus siekimo tvarka padeda formuoti pro-aktyvią poziciją. Ji skatina svarstančiuosius, susidurusius su sunkiau suderinamais klausimais, imtis veiklos tam tikro neapibrėžtumo sąlygomis ir tik veikloje įsitikinti ar svarstymų metu išskylę nuogastavimai pasiteisina ar ne. Ir tuomet turint šią informaciją daryti tolimesnius sprendimus. Taigi, geriau judėti, nei svarstyti ir laukti idealaus sprendimo.

Kelios idėjos apie mokymąsi veikloje

Ką reiškia mokytis veikloje, kodėl tai svarbu ir kaip tai darau?

Šį kartą visus tris klausimus aptarsiu vienu ypu.

Dažnai girdime frazę „mokyti visą gyvenimą“. Bet ar susimąstome, ką ji reiškia ir kaip tai realizuojama? Teko girdėti net vieną profesorių aiškinantį, kad jis pritariaš nuostatai mokytis visą gyvenimą, tačiau jis klausė, o „kada žmogus tada dirbs?“ Net keista, kad šiuolaikinis profesorius gali nežinoti, kad mokymasis gali būti ne tik studijose, institucijose, seminaruose, konferencijose ar stažuotėse, bet savo konkrečioje veikloje.

Neveltui Donald'as Schön'as, kurio netenkino akademinis specialistų rengimas, įvedė „reflektuojančio praktiko“ sampratą bei sukūrė sistemą, kaip galima praktiškai mokytis iš savo veiklos. Kaip, matyt, pastebėjo atidus skaitytojas, paminėta yra „refleksija“. Taip, mokymasis, giluminis mokymasis visada susijęs su refleksija. Aukščiau jau buvo minėta, kad refleksiją skatina trys esminės klausimų grupės:

- ☞ Kas su manimi vyksta? Kokiuose įvykiuose dalyvauju?
- ☞ Kuo jie man svarbūs? Ką jie man sako apie mane patį?
- ☞ Ką su tuo ką pastebėjau, apmaščiau ketinu veikti ateityje? Artimiausiu metu?

Projektinė veikla kaip nei viena kita yra ypatingai dėkinga mokymosi požiūriu. Kaip jau pradžioje buvo minėta, projektas sukuria produktą, kurio iki tol nebuvo ir tai reiškia, kad dalyvaujantiems jo kūrime gali tekti daryti dalykus, kurių jie niekada anksčiau nėra darę. Jeigu mes šiuos veiksmus atliksime ir neperžvelgsime kas, kaip mums pasisekė ir neįvertinsime, kuo šios naujovės mums buvo naudingos/žalingos, tai mes neišnaudosime puikios mums patirties padovanotos galimybės kai ką sužinoti apie save, realiai įvaldyti tuos veiksmus, kurie davė gerą rezultatą.

Kodėl visa tai daryti svarbu? Ne tik, kad augame profesine prasme ir asmeniškai, ne tik, kad pasiekiamo kokybiškesnių rezultatų, bet svarbiausia, kad tokiu savo elgesiu demonstruojame kūrybišką santykį su veikla, propaguojame atkaklios veiklos pozityvų poveikį.

Taigi, labai raginu projekto metu vesti mokymosi dienoraštį, savo mokymosi „pėdsaką“, kuriame sukaupia informacija bus naudinga ne tik šiame projekte, bet ir vėlesniuose darbuose.

Projekto grupės pirmos darbinės sesijos plano pavyzdys

Žemiau pateikiamas tik rekomenduotinas planas, kuris gali ir net turi būti koreguojamas, atsižvelgiant į konkrečios grupės specifiką.

Pateikiama darbotvarkė yra sudaryta grupėms, kurių maksimalus dalyvių skaičius yra 20 žmonių. Laiko limitai, esant kitokiam dalyvių skaičiui, keičiasi.

Pirmoji projekto grupės darbinė sesija

Laikas	Tema	Metodas, jo paaiškinimas
10 min.	Ižanga	Pasisveikinama ir trumpai pristatomi dienos tikslai, darbo tvarka
40 min.	Susipažinimas	<p>Pasikalbama porose, po to vienas kitą pristato visai grupei. Klausimai/temos gali būti labai įvairios: profesiniai, asmeniniai, nežinomi daugumai čia esantiems faktai ir pan. Po to kiekvienas porininkas pristato savo kolegą grupei.</p> <p><i>Metodinė pastaba. Rekomenduotina skirti pakankamai daug laiko. Susipažinimas svabus ta prasme, kad dalyviai turi gerai vienas kito atžvilgiu „susilti“, nes klausimų svarstymas ir sprendimų derinimas bus tiek intelektualiai, tiek emociškai įtemptas darbas, tad kuo geriau žmonės vienas kitą pažįns, kuo labiau suartės, tuo atviresni vienas kito atžvilgiu bus. Ir tai labai svarbu ne tiek demokratiniams, kiek pilietiniams sprendimams.</i></p>
20 min. (prezentacija) ir 10 min. (atsakymai)	Projekto pristatymas: vizija, tikslai, eiga	<p>Prezentacija. Pateikiama projekto vizija, jam keliami tikslai, pristatoma visa projekto seka.</p> <p><i>Metodinės rekomendacijos. Turi būti skaidrėse pateikta schema, kada kokie vyks renginiai, kaip jie tarpusavyje derės, kokių tikimasi rezultatų.</i></p> <p><i>Būtina pasiruošti atsakyti į klausimus</i></p>
15 min (praezentacija) ir 15 min. (atsakymai i klausimus)	„Kuriame respubliką“ idėjos pagrindimas (ekspertinis pristatymas)	<p>Prezentacija. Pateikiama „Kuriame respubliką“ pagrindinė idėja. Ekspertas turi pristatyti filosofinius – politinius projekto pagrindus.</p> <p><i>Metodinės rekomendacijos. Tai turi būti motyvuojanti kalba, kuria kalbėtojas turi aiškiai deklaruoti šio projekto svarbą, „uždegti“ dalyvius dalyvauti ir kurti šiame projekte</i></p>
70 min.	Galimų projekto idėjų generavimas	<p>Grupė turi sugeneruoti idėjas galimam projektui. Tai ypatingai svarbi šios pirmos dienos dalis. Jei po diskusijai skirto laiko grupė turės keletą idėjų apie galimus projektus, tuomet galima teigti, kad diena labai rezultatyvi.</p> <p><i>Metodinės rekomendacijos. Pirmiausia tikslinga grupę padalinti i mažas grupeles, po 3-5 žmones, kuriose aptartų galimas projekto idėjas. Nerekomenduojama riboti galimų projektų skaičiaus, jie gali būti pasiūlyti ir „minčių lietaus“ forma.</i></p>

		<p>Po to grupelės pristato savo variantus bendroje grupėje ir pakomentuoja savo pasirinkimus.</p> <p>Sudarius bendrąjį sąrašą, „multibalsavimo“ būdu išrenkamos 2-3 idėjos ir jos dar kartą aptariamos bendroje grupėje.</p> <p>Šios pasirinktos idėjos turėtų būti aptartos su interesų grupėmis kaip „namų darbai“ ir po to kitoje sesijoje pasirinkta viena bendra idėja projektui.</p>
105 - 165 min.	Vertybių aptarimas	<p>Vertybių svarba buvo aptarta aukščiau.</p> <p><u>Metodinės rekomendacijos.</u> Darbo schema yra pateikta aukščiau. Siūlomas darbo ritmas būtų toks:</p> <p>5 -10 individualus darbas.</p> <p>10 - 15 min. porose aptariami minėti klausimai;</p> <p>20 min. tie patys klausimai aptariami mažose grupelėse;</p> <p>20 min. grupelių darbo pristatymai</p> <p>20 – 40 min. multibalsavimas</p> <p>30 – 60 min. diskusija bendroje grupėje ir galutinis sprendimas.</p>
10 min.	Vaidmenų pasiskirstymas	<p>Ši dalis nors ir trumpa, tačiau tai svarbi pirmojo susitikimo dalis. Joje turi būti aiškiai apibrėžta, ko galime tikėtis vieni iš kitų. Tik ką įvardintos vertybės tam labai pasitarnauja.</p> <p>Kartais šie vaidmenys gali būti užrašomi susitikimo protokole.</p>
15 min.	Namų darbų pasiskirstymas ir kitos sesijos temos įvardijimas	Būtina bet kurios sesijos dalis
20 - 30 min.	Mokymosi dienoraščio rašymas	<p><u>Metodinės rekomendacijos.</u></p> <p>5 - 10 min. rašo kiekvienas individualiai</p> <p>10 - 15 min. kalbasi porose apie pasižymėtus dalykus.</p> <p>5 min. vedantysis paragina pasidalinti individualiais pastebėjimais, tačiau to nedaro primygtinai, bet palieka dalyviams patiems apsispręsti.</p>
5 min.	Apibendrinimas	Apibendrinamas dienos darbas, patikslinama kito susitikimo vieta ir laikas.

Tolimesnių sesijų galima darbotvarkės schema

Paprastai darbiniai projektinių grupių susirinkimai trunka nuo 6 iki 8 akademinų valandų, t.y. trys arba keturios dalys po 1,5 val.

1. Įžanga. Dienos tikslų aptarimas.
2. Atliktų namų darbų pristatymas.
3. Pasirinktos temos/klausimų svarstymas
4. Namų darbų pasiskirstymas
5. Kitos sesijos temos įvardijimas
6. Mokymosi dienoraščio rašymas
7. Apibendrinimas.

Apibendrinimas

Rengdami ir vykdydami projektą ne tik sukuriame naują dalyką, bet ir daug ko išmokstame. Tuo projektai turi didelę vertę. O pilietiniai projektai ypatingi dar ir tuo, kad juose mes stengiamės išmokyti ilgai trunkančio bendro veikimo ir sugyvenimo formų, kurios mums visiems teiktų džiaugsmą ir puoselėtų mumyse kūrybiškumą.

Lai šie rengiami ir įgyvendinami projektai tampa tokiu laipteliu kiekvieno iš mūsų gyvenimuose.

GLAUSTAS PROJEKTO „KURIAME RESPUBLIKĄ“ PRISTATYMAS PROJEKTO DALYVIAMS

Projektą „Kuriame Respubliką: visuomenės pilietinio veikimo kompetencijų ugdymas“ įgyvendina Pilietinės visuomenės institutas kartu su partneriais - Ateitininkų federacija, VŠĮ „Mes Darom“, Švietimo centrų darbuotojų asociacija, Pilietiškumo, demokratijos ir teisės programų centru, Istorijos mokytojų asociacija, Lietuvos pagrindinių mokyklų asociacija, Lietuvos kolegijų direktorių konferencija, Lietuvos moksleivių sąjunga, Nacionaline jaunimo reikalų koordinatorių asociacija, Lietuvos vietos bendruomenių organizacijų sąjunga, asociacija „Lituanistų sambūris“, „Transparency International“ Lietuvos skyriumi, Vilniaus bendruomenių asociacija, Jonavos rajono jaunimo visuomeninių organizacijų sąjunga „Apskritas stalas“, Rokiškio jaunimo organizacijų sąjunga „Apvalus stalas“ bei 11-kos kitų savivaldybių jaunimo „Apskritaisiais stalais“.

Projektą remia Europos Socialinis fondas bei Lietuvos Respublikos valstybė pagal Europos Komisijos Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programą.

Pagrindinės projekto veiklos

Pagrindinio projekto tikslo - atnaujinti pilietinį ugdymą Lietuvos mokyklose, papildyti jį įdomiomis ir visuomenei naudingomis pilietinio veikimo praktikomis - projekto metu siekiama pasitelkiant pačias įvairiausias priemones. Taigi po „Kuriame Respubliką“ projekto „stogu“ vyksta tokios veiklos kaip:

- ☞ Atliekamas pilietinio ugdymo būklės tyrimas (sisteminama ankstesnių tyrimų informacija, ji papildoma kokybiniais ir kiekybiniais tyrimais);
- ☞ Suburiamos ir vietinių pilietinio veikimo projektu įgyvendinimui parengiamos vietos komandos;
- ☞ Parengiami ir įgyvendinami 120 vietinių pilietinės veiklos projektų 30-yje Lietuvos savivaldybių;
- ☞ Surengiama nacionalinė konferencija geriausiajį vykusių pilietinės veiklos projektų patirtimi pasidalinti. Jos metu atrenkami 3 sėkmingiausi projektai, tapsiantys nacionaliniais;
- ☞ Įvykdomi nacionaliniai pilietinės veiklos projektai;
- ☞ Atliekamas visuomenės pilietinės galios tyrimas;
- ☞ Sukuriamos neformalaus pilietinio ugdymo metodikos bendrojo lavinimo mokykloms bei papildomi humanitarinių ir socialinių dalykų moduliai;
- ☞ Sukuriamos metodinės gairės neformaliai studentų pilietiškumo ugdymui kolegijose;
- ☞ Sukuriami humanitarinių ir socialinių dalykų mokytojų kvalifikacijai skirti pilietiškumo ugdymo moduliai;
- ☞ Sukuriamas edukacinių televizijos laidų ciklas, skirtas pilietiniam ugdymui;

- ☞ Projekto rezultatai nuolat viešinami nacionalinėse bei regioninėse žiniasklaidos priemonėse.

Projektas „Kuriame Respubliką“ iš viso trunka 30 mėnesių. Kaip visos šios veiklos išsidėlioja laiko kontinuumė, žiūrėkite 1 paveikslėlyje.

Svarbiausioji veikla - vietos pilietinio veikimo projektai

Pati svarbiausioji projekto dalis, leidžianti tikėtis pokyčio mokyklų kultūroje ir pilietinio veikimo džiaugsmo pažadinimo Lietuvoje – vietos pilietinio veikimo projektų (toliau paprastumo dėlei vadinsime juos projektukais) įgyvendinimas 120 mokyklų bei kolegijų 30-yje Lietuvos savivaldybių.

Šios veiklos metu kiekvienoje iš 120 projektukų bus atliekami šie veiksmai:

- ☞ Komandos formavimas;
- ☞ Projektuko idėjos generavimas;
- ☞ Veiksmų plano sudarymas;
- ☞ Darbas komandoje;
- ☞ Konsultacijos su kūrybinės laboratorijos vadovu, kitomis savivaldybės komandomis bei atvažiuojančiais ekspertais;
- ☞ Nusimatyto rezultato pasiekimas ir projektuko užbaigimas;
- ☞ Projektuko įgyvendinimo proceso ir rezultatų refleksija;
- ☞ Projektuko ataskaitos parengimas ir aptarimas.

Aptariama veikla startuoja 2012 m. rugsėjį ir trunka iki 2013 m. rugpjūčio.

NB! Kiekvieno projektuko įgyvendinimui skirta 9 mėnesiai: 6 mėnesiai projektuko veikloms ir 3 mėnesiai rezultatų susistemimui. 120 projektukų visoje Lietuvoje startuoja ir atitinkamai baigiasi kiek skirtingu laiku, priklausomai nuo to, kada vietos komanda sudalyvauja startiniuose mokymuose. Visų projektukų startas numatytas per pirmuosius 3 rudens semestro mėnesius 2012-aisiais.

Nepamirškite, jog 25 geriausi projektukai visai Lietuvai bus pristatyti Nacionalinėje „Kuriame Respubliką“ konferencijoje 2013 m. rudens pradžioje.

Šios konferencijos metu bus atrinktos ir 3 sėkmingiausios projektukų idėjos, kurios 2013/2014 m. m. bus įgyvendinamos visos Lietuvos mokyklose. Savaime aišku, garbė už šias idėjas atiteks jas kūrusiems ☺.

Toliau detaliau aptarsime projektukų įgyvendintojus – visus Projekto dalyvius prisidedančius prie šios veiklos ir jų vaidmenis.

Projektukų dalyviai ir jų vaidmenys

Projektukus 120 Lietuvos mokyklų įgyvendins 120 vietos projektų komandų. Kiekvieną komandą sudarys projektuko vadovas, projektuko iniciatyvinė grupė ir projektuko dalyviai. Tai – moksleiviai, mokytojai, mokyklų vadovai bei administracinis personalas ir į projektuką pakviestieji partneriai iš vietos bendruomenės, nevyriausybių organizacijų, švietimo centrų, savivaldybės, seniūnijos, žiniasklaidos, kitų mokyklų.

Projektuko komanda:

Vadovas + iniciatyvinė grupė + dalyviai +
projektuko partneriai

Visi savivaldybėje įgyvendinami projektukai bursis vietos kūrybinėje laboratorijoje. Kūrybinė laboratorija veiks kaip Projekto ambasadorė savivaldybėje ir kuruos joje įgyvendinamus projektukus: padės organizuotis, ieškoti kontaktų ir sprendimų, teiks konsultacijas visais išskylančiais klausimais. Kartą per mėnesį ar dažniau (pagal poreikį) projektukų iniciatyvinės grupės rinksis savivaldybės kūrybinėje laboratorijoje, aptars savo veiklas, pasiekimus, susitiks su jas konsultuojančiais savivaldybės ir atvažiuojančiais ekspertais. Kūrybinės laboratorijos veiklą organizuos ir veikimo ugnį joje kurstys kūrybinės laboratorijos vadovas.

Kūrybinė laboratorija:

Vadovas + vietos projektukų draugai,
partneriai + atvažiuojantys ekspertai +
savivaldybės projektukų komandos

Į 30 kūrybinių laboratorijų visoje Lietuvoje reguliariai važinės vietos projektukus kuruojantys atvažiuojantieji ekspertai. Dalis jų padės suvokti Respublikos vertybes, dalis – bendro veikimo pagrindus, ir dar dalis – padės specifiniais, nuo projektuko pobūdžio priklausančiais klausimais (ekonominiais, istoriniais, teisiniais, aplinkosauginiais ir pan.).

Atvažiuojantieji ekspertai:

Dirba komandomis po 3, iš viso – 24
žmonės

Važinėja į 30 kūrybinių laboratorijų

Bendradarbiavimas Projekto metu

„Kuriame Respubliką“ 120-ties projektukų centras – mokykla. Tačiau siekiama, jog nė vienas iš šių projektukų neužsidarytų vien savo mokykloje – Respublikos kūrimui reikalingi visi bendruomenės nariai. Tad projektuko metu sprendžiant pasirinktą bendruomenei aktualią problemą, į jos išnarpliojimą įpintini ir žmonės už mokyklos ribų: prisiminkite turimus ryšius arba, kūrybinių laboratorijų vadovų padedami, užmegzkite naujus su netoliese veikiančiomis nevyriausybinėmis, jaunimo ir suaugusiųjų organizacijomis, vietos bendruomenėmis, švietimo centrais, savivaldybe, seniūnija, žiniasklaida, kitomis mokyklomis... Sujungus jėgas spręsti problemą gali pasirodyti gerokai lengviau, o veikti - smagiau!

Informacijos sklaida

Visi projektukai bei kūrybinės laboratorijos kviečiamos veikti kuo ambicingiau – tai yra, spręsti kuo aktualesnę, visuomenėje aštresnę problemą – ir kuo atviriau, į savo veiklas įtraukiant ir susidomėjusius, norinčius prisidėti aplinkinius pilietinės bendruomenės narius. Tačiau tam, kad galėtume būti visiškai atviri ir sėkmingai pritraukti aplinkinius, reikalinga kuo plačiau skleisti informaciją apie savo veiklą.

Tad sklandžiai susistygavus informacijos sklaidą projektuko komandoje, derėtų nepamiršti ir informacijos sklaidos kitoms savivaldybės komandoms, kūrybinei laboratorijai, visiems miesto ar kaimo bei savivaldybės gyventojams ir galiausiai – visiems susidomėjusiesiems Jūsų projektuku Lietuvoje.

Taigi kviečiame kuo dažniau fotografuotis, filmuotis savo organizaciniuose susitikimuose, įgyvendinamose veiklose, susitikimuose su ekspertais bei surengtuose renginiuose. “Kuriame Respubliką“ internetinė svetainė ir FB puslapis – Jūsų paslaugoms!

Beje, Į Jūsų organizuojamus renginius ar komandos susitikimus retkarčiais atvyks ir internetinė televizija bei edukacinių pilietinio ugdymo laidų ciklą kuriantys projekto režisieriai – vieni kurs reportažus, o kiti - filmukus apie projektukų įgyvendinimą.

NB: Skatiname ir prašome kuo dažniau fiksuoti savo veiklos ir sėkmės akimirkas bei talpinti jas www.kuriamerespublika.lt!

Projekto finansai

Dera žinoti, jog kiekvienam iš 120 projektukų yra paskirtas 1 000,00 Lt biudžetas. Jį galima skirti įsigyti įvairioms prekėms ir paslaugoms, reikalingoms projektuko įgyvendinimui.

Tačiau prašom nepamiršti, jog projektas finansuojamas iš ES bei LR biudžeto, tad pirkimo procedūros sudėtingos! Prekės ir paslaugos bus perkamos centralizuotai, viešųjų pirkimų būdu, tad pasistenkite kuo anksčiau nusimatyti, ko jums reikės ir šią informaciją perduoti

savo kūrybinės laboratorijos vadovui. Kūrybinės laboratorijos vadovas šią informaciją susistemins savivaldybėje ir perduos projekto konsultantams PVI.

NB: Nusiteikite, jog prekių ir paslaugų gali tekti palaukti ir porą mėnesių!

Projektuko biudžetas gali būti panaudojamas įsigyjant:

- ☞ Kanceliarines prekes;
- ☞ Ūkines prekes;
- ☞ Papildomas ekspertų konsultavimo paslaugas;
- ☞ Transporto paslaugas;
- ☞ Video ir audio technikos nuomos paslaugas;
- ☞ Hostingo ir domeno paslaugas.

Projekto dalyvių atsakomybės

Be bendro Respublikos kūrimo džiaugsmo, kurį, tikimės, įgyvendindami projektukus spės pajusti visi, į projektą įsitraukusiesiems teks prisiimti ir kai kurias atsakomybes. Toliau aptarsime įvairioms projekto dalyvių grupėms priskiriamus vaidmenis ir šiuos vaidmenis prisiėmusiesiems keliamus lūkesčius.

Projektukų dalyviai

Projektukų dalyviai – tai 120-ties projektukų Lietuvoje komandų nariai

- ☞ Apsibrėžia jiems aktualią vietos problemą ir, susiplanavę savo veiksmus, imasi ją spręsti;
- ☞ Šiam sprendimui nuoširdžiai įsipareigoja;
- ☞ Stengiasi skleisti informaciją apie projektuką. Naudojasi projekto interneto svetaine www.kuriamerespublika.lt - joje komunikuoja, savo planais, rūpesčiais ir rezultatais dalinasi su kitais projekto dalyviais savivaldybėje ir Lietuvoje;
- ☞ Įtraukia mokyklos bei gyvenamosios vietos bendruomenę, partnerius.

Projektukų vadovai

Projektukų vadovai – tai 120-ties projektukų (t.y. vietinio pilietinio veikimo projektų) Lietuvoje komandų vadovai

- ☞ Prisiima asmeninę atsakomybę už įgyvendinamo projektuko sėkmę;
- ☞ Buria projekto komandą;

- ☞ Padeda komandai apsibrėžti problemą ir susiplanuoti veiksmus, vėliau - susidaryto plano laikytis;
- ☞ Prižiūri komandos darbą: tikslų atitiktį Projekto tikslams, projektuko plėtojimąsi;
- ☞ Užtikrina komunikaciją ir respublikonišką atmosferą tarp projekto dalyvių. Nepamiršta, jog kiekvieno projekto dalyvio nuomonė svarbi;
- ☞ Ieško partnerių projektukui;
- ☞ Organizuoja projektuko specialiuosius darbus;
- ☞ Organizuoja projektuko dalyvių konsultacijas su ekspertais (el. paštu ir telefonu - individualias, "gyvai" - kartu su kitais savivaldybės projektų vadovais kūrybinėse laboratorijose);
- ☞ Planuoja (kartu su kūrybinių lab. vadovais) ir tvarko finansinius savo projektuko reikalus, reikalingus dokumentus;
- ☞ Bendradarbiauja su kūrybinių laboratorijų vadovais, ekspertais ir Projekto partneriais siekdami Projekto tikslų;
- ☞ Teikia informaciją apie projekto eigą kūrybinių laboratorijų vadovams ir Partneriams (PVI, LŠDCA);
- ☞ Esant problemų, kreipiasi į kūrybinių laboratorijų vadovus, ekspertus, konsultuojasi su jais;
- ☞ Kaupia ir Projekto partneriams (PVI, LŠDCA) perduoda informaciją apie projektuko paviešinimą žiniasklaidoje (radijuje, televizijoje, spaudoje);
- ☞ Rengia projektuko ataskaitėles.

Kūrybinių laboratorijų vadovai

Kūrybinių laboratorijų vadovai – tai Projekto atstovai 30-yje projekte dalyvaujančių savivaldybių. Jie veikia ir kaip veiklos organizatoriai savivaldybėje, ir kaip ekspertai.

- ☞ Prisiima asmeninę atsakomybę už kuruojamų projektukų sėkmę;
- ☞ Rūpinasi kuruojamų projektukų sėkme ir jų dalyvių motyvacija veikti;
- ☞ Prižiūri, kad projektai siektų bendrųjų Projekto tikslų, plėtotųsi laiku;
- ☞ Padeda projektų vadovams ieškoti partnerių projektams;
- ☞ Buria savivaldybės kūrybinės laboratorijos komandą;
- ☞ Orgnanizuoja startinius mokymus (kartu su PVI) savo savivaldybėje;
- ☞ Organizuoja bendrus projektukų komandų apsitarimus;
- ☞ Organizuoja (su PVI pagalba) projektukų komandų ir ekspertų susitikimus (parūpina patalpas, sukviečia vietas komandas);
- ☞ Kartu su ekspertais apmoko vietas komandas, teikia konsultacijas įgyvendinimo klausimais projektukų komandoms vėliau;

- ☞ Rūpinasi informacijos sklaida savivaldybėje. Teikia informaciją apie savivaldybėje įgyvendinamus projektus ir patį Projektą „Kuriame Respubliką“ savivaldybės žiniasklaidai ir visuomenei (suderina su Projekto partneriais);
- ☞ Kaupia ir PVI perduoda informaciją apie Projekto bei projektų pavišimą žiniasklaidoje (radijuje, televizijoje, spaudoje);
- ☞ Prižiūri ir kartu su projektų vadovais bei Partneriais planuoja projektų finansus;
- ☞ Padeda kuruojamų projektų vadovams ir Projekto vykdytojams kitais klausimais;
- ☞ Pildo reikalingus administracinius dokumentus ir tiekia juos PVI bei LŠDA.

Atvažiuojantieji ekspertai

Atvažiuojantieji ekspertai – tai po visą Lietuvą važinėjantys visuomenėje autoritetą turintys ekspertai, kuruojantys po kelis projektus skirtingose Lietuvos savivaldybėse.

- ☞ Prisiima asmeninę atsakomybę už kuruojamų projektų sėkmę;
- ☞ Konsultuoja (vizitų metu, telefonu ir el.paštu) konkrečias vietos projektų komandas jiems išskylančiais klausimais, padeda dorotis su problemomis, padeda generuoti idėjas projektų plėtojimui;
- ☞ Rūpinasi projektų rezultatu: problemos išsprendimu ir pilietinio veikimo įgūdžių įgijimu;
- ☞ 2012 m. m. pradžioje startiniuose mokymuose Lietuvos savivaldybėse padeda parengti darbui vietos komandas;
- ☞ Kelionių išlaidas dengia patys.

Projekto konsultantai

Projekto konsultantai – 4 žmonės Partnerių institucijose, veikiantys kaip tarpininkai tarp visų Projekto dalyvių (projektų dalyvių, projektų vadovų, kūrybinių laboratorijų vadovų, ekspertų) ir Projekto valdymo grupės bei Partnerių. Jų svarbiausia užduotis – užtikrinti sklandų bendradarbiavimą ir komunikaciją tarp visų projekte dalyvaujančiųjų grupių.

- ☞ Prižiūri, kad būtų siekiama Projekto tikslų;
- ☞ Užtikrina bendradarbiavimą tarp atvažiuojančiųjų ekspertų ir savivaldybių komandų;
- ☞ Kartu su kūrybinių laboratorijų vadovais organizuoja startinius mokymus savivaldybėse;
- ☞ Analizuoja gautą informaciją apie projektų eigą, kūrybinių laboratorijų darbą (tvirtina ataskaitėles);
- ☞ Teikia informaciją ir konsultacijas Projekto tikslų, veiklų ir administracinių reikalavimų klausimais;
- ☞ Teikia informaciją apie veiklos eigą Projekto Partneriams;

- ∞ Padeda projekto dalyviams planuoti darbus, iškilus sunkumams, padeda partnerių paieškoje ir kt.;
- ∞ Prižiūri ir padeda planuoti projektukų finansus;
- ∞ Organizuoja informacijos sklaidą nacionaliniame lygmenyje, padeda skleidžiant informaciją savivaldybėse;
- ∞ Prižiūri bendrą projektų dalyvių, kūrybinių laboratorijų ir ekspertų darbą;
- ∞ Sprendžia iškilusias problemas.

1 paveikslėlis. Projekto „Kuriame Respubliką“ veiklų grafikas:

Laikotarpis Veiklos	2012												2013												2014								
	04	05	06	07	08	09	10	11	12	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	01	02	03	04	05	06	07	08	09			
Atlikti pilietinio ugdymo būklės tyrimą	X	X	X																														
Atrinkti savivaldybes, mokyklas, suburti vietas komandas ir vykdyti mokymus, kaip rengti pilietinės veiklos projektus ir spręsti vietas bendruomenėms bei visuomenei aktualias problemas				X	X	X	X	X																									
Parengti ir įgyvendinti vietinius pilietinės veiklos projektus bendrojo lavinimo bei profesinėse mokyklose ir kolegijose						X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X																	
Surengti nacionalinę konferenciją geriausia patirtimi pasidalinti															X	X	X	X															
Įvykdyti nacionalinius																		X	X	X	X	X	X	X	X	X							

